

2025.066

Archeologienota Markegem Tieltstraat

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

13-6-2025

Titel: Archeologienota Markegem Tieltstraat

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Paulien Fonteyn

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 -
www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2025F66

Intern projectnummer: 2025.066

Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Markegem (Dentergem), Tieltstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 80722,99 en Y: 182222,54; X: 81105,66 en Y: 182441,69

Oppervlakte plangebied: ca. 21 147m²

Kadastergegevens: Dentergem, afdeling 2 Markegem, sectie A, perceel 85K (zie figuur 10)

Topografische kaart: zie figuur 8 en 9

Betrokken actoren: Bert Acke (archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien Fonteyn (erkend archeoloog)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 13/06/2025

© Acke & Bracke bv, Dorpvaart 76, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANDE WERKEN	9
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	13
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	13
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	15
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	17
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	18
2.4. HISTORISCHE SITUERING	21
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	34
3. SYNTHESE	35
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	35
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	36
3.3. VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	37
3.4. VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	37
3.5. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	38
4. SAMENVATTING	41
5. BIBLIOGRAFIE	43
6. BIJLAGES	44

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen te Markegem Tieltstraat (deelgemeente van Dentergem, provincie West-Vlaanderen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken bodemingrepen meer dan 5000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het plangebied is in totaal ca. 21 147m² groot en betreft een rechthoekig perceel landbouwgrond dat in het zuidwesten aan de Tieltstraat grenst. Er zijn geen gebouwen aanwezig op het terrein. Ten noordwesten is een landbouwbedrijf gelegen, ten zuidoosten een voormalige middeleeuwse kasteelsite.

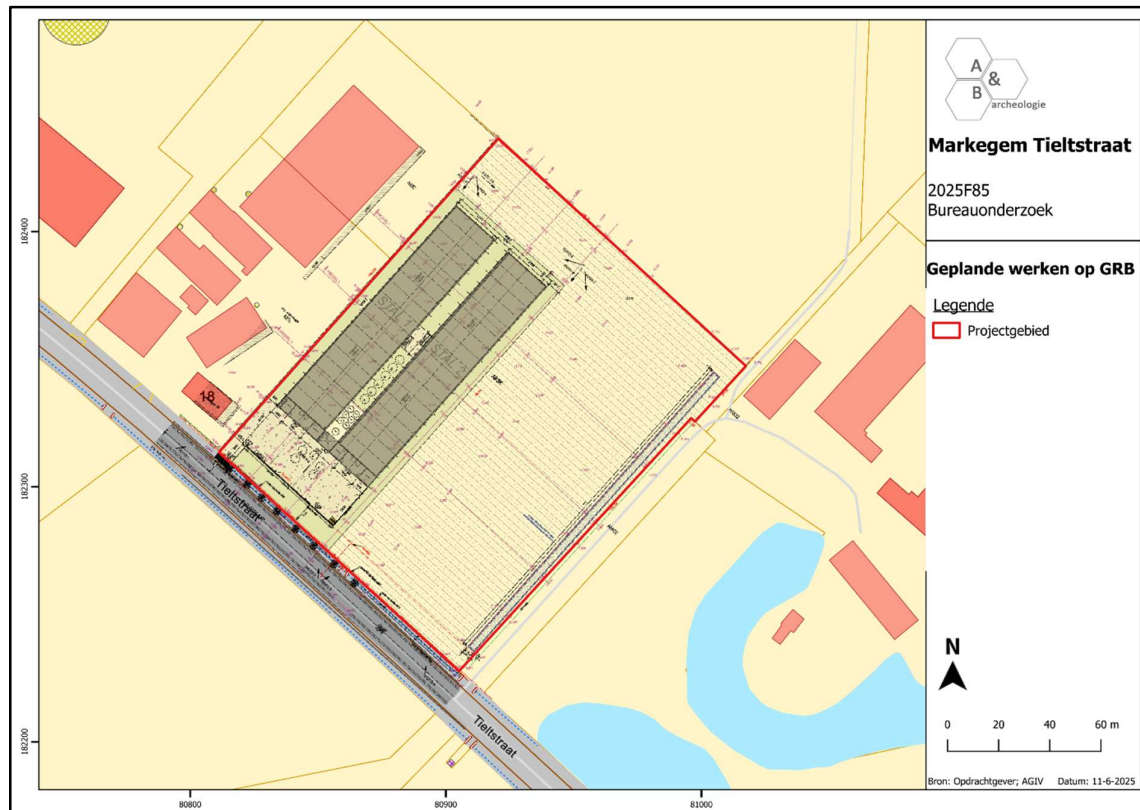
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2024 (bron: geopunt.be).

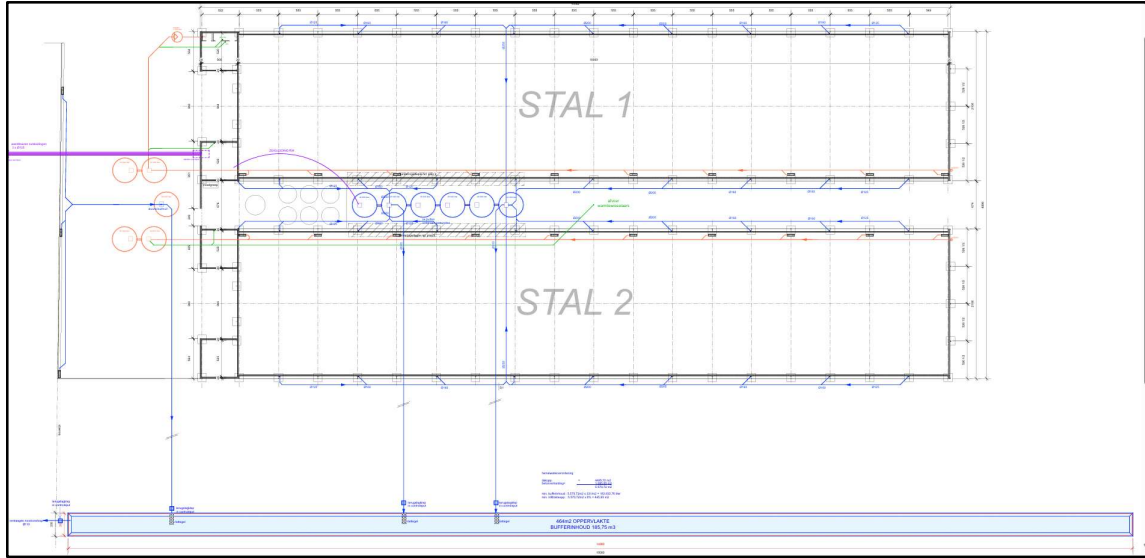
Figuur 2 Zicht vanuit het zuidoosten op het plangebied (bron: <https://www.google.com/maps/>).

2.2. Geplande werken

De werken kaderen in de uitbreiding van het naastliggende landbouwbedrijf. In de noordwestelijke helft van het terrein worden 2 langwerpige stallen gebouwd, die dwars op de Tieltstraat worden georiënteerd. Aan de straatzijde wordt in de zuidwestelijke hoek van het terrein een verharde oprit gecreëerd, die leidt naar een verharde zone vooraan de nieuwe stallen. Vooraan en tussen beide stallen worden nutsvoorzieningen aangelegd. Voorafgaand aan de bouw van de stallen wordt het hellende terrein genivelleerd om een vlak vloerniveau te bekomen. Hiervoor zal vooral aan de hogere, noordwestelijke kant van het terrein grond weggegraven worden, ter hoogte van waar stal 1 zal komen, terwijl de uitgegraven grond zal gebruikt worden om de zone van stal 2 op te hogen. Langs de zuidoostelijke perceelsgrens wordt een lange, smalle wadi van in totaal 464m² (ca. 150m x ca. 3,3m) aangelegd, tot 40cm diep. De geplande werken zullen in quasi de volledige noordwestelijke helft van het terrein (zone van ca. 8015m²) een grote bodemimpact genereren (werfverkeer, nivelleren, aanleg verhardingen, funderingen en nutsvoorzieningen). De lijnvormige werken langs de zuidoostelijke grens voor aanleg van de wadi zijn eerder beperkt in breedte, oppervlakte en diepte.

Figuur 3 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

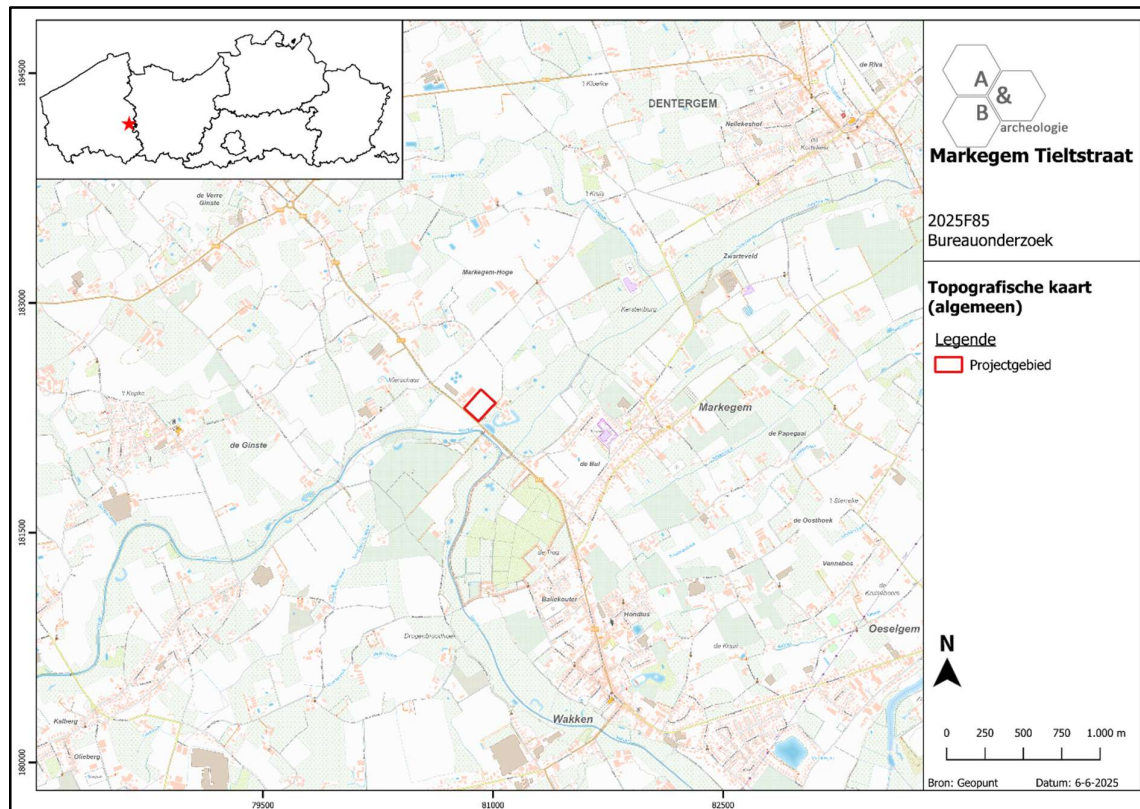

Figuur 7 Riolerings- en funderingsplan (bron: initiatiefnemer).

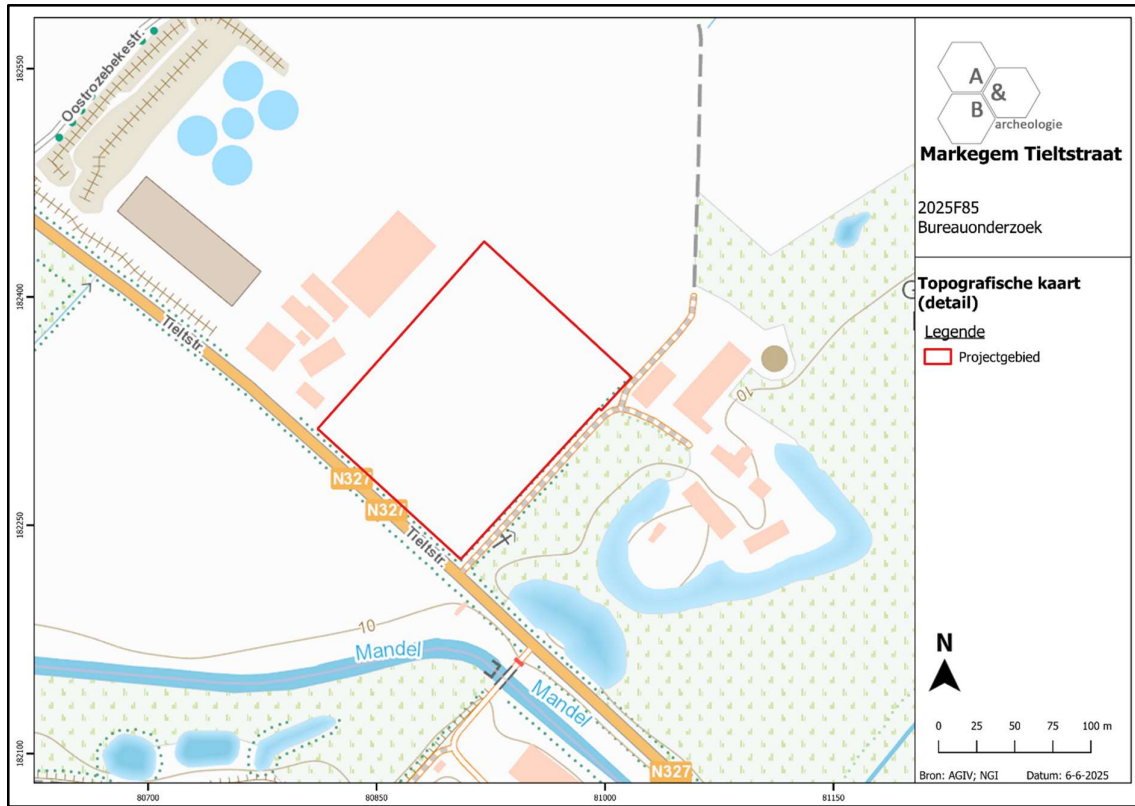
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

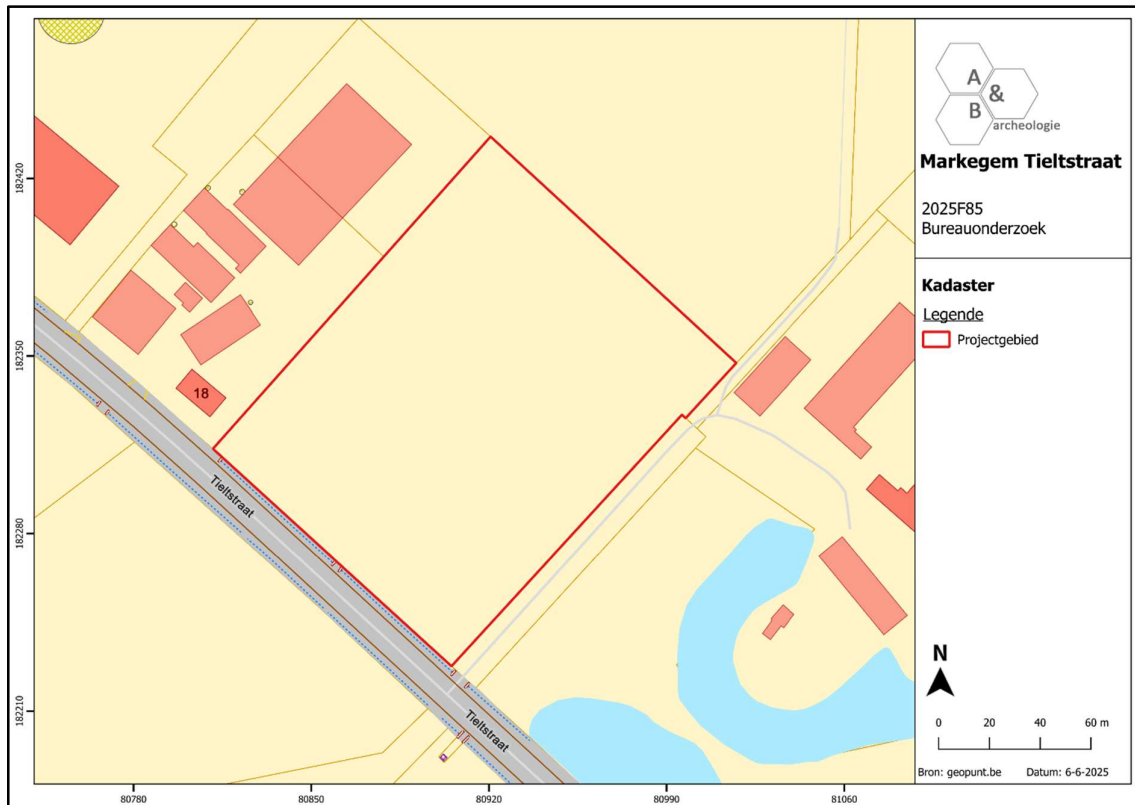
Markegem is een deelgemeente van Dentergem en bevindt zich centraal langs de oostelijke grens van West-Vlaanderen, nabij Oost-Vlaanderen. Het dorp wordt in het noorden begrensd door Dentergem, in het oosten door Gottem (Deinze, Oost-Vlaanderen), in het zuidoosten door Wakken (Dentergem), in het zuiden door Sint-Baafs-Vijve (Wielsbeke), en in het westen door Oostrozebeke. Het plangebied bevindt zich in een landelijke omgeving in het zuidwesten van Markegem, nabij de grens met Sint-Baafs-Vijve (hier gevormd door de Mandel). De kleine dorpskern van Markegem is ca. 1,2km ten oosten van het plangebied te situeren. De Tieltstraat is een zuidoost-noordwest georiënteerde verbindingssas tussen de kernen van Wakken en Tielt. Op de bodemgebruikskarta van 2001 staat het plangebied aangeduid als 'Alluviaal Weiland', met enkele delen 'Akkerbouw' en 'Andere bebouwing', wat niet volledig overeenkomt met de huidige situatie.

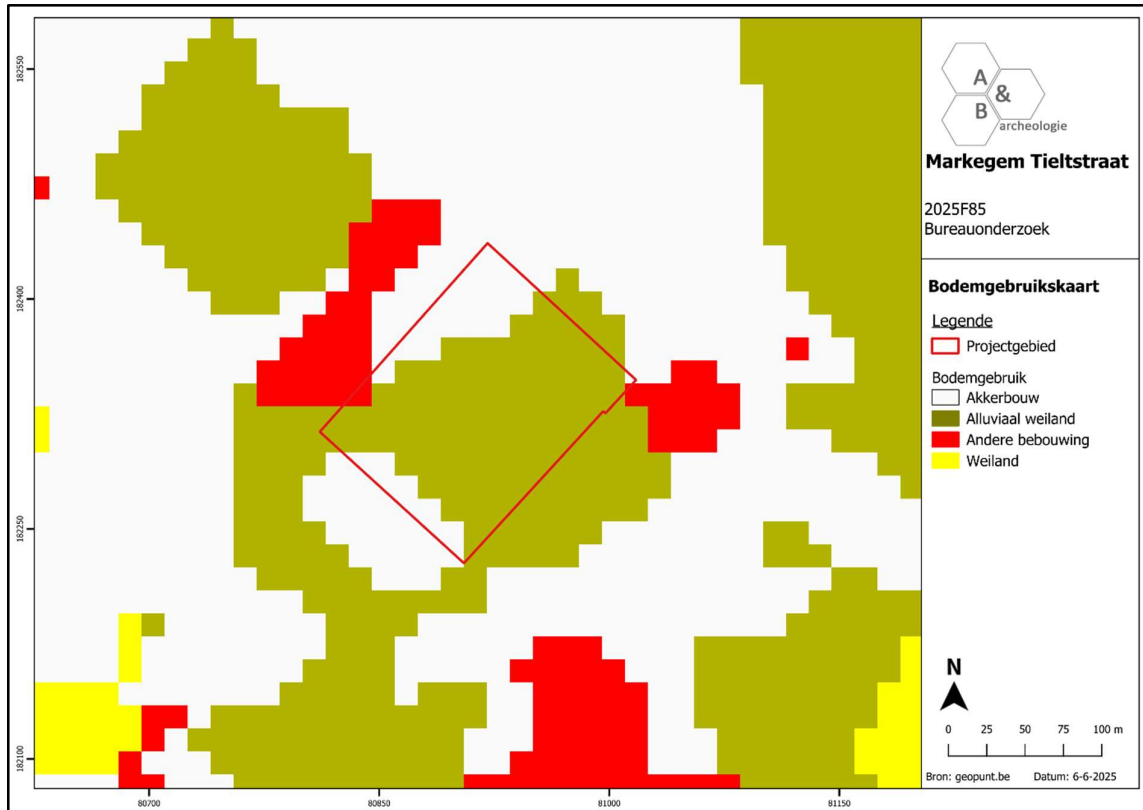
Figuur 8 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 9 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 10 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

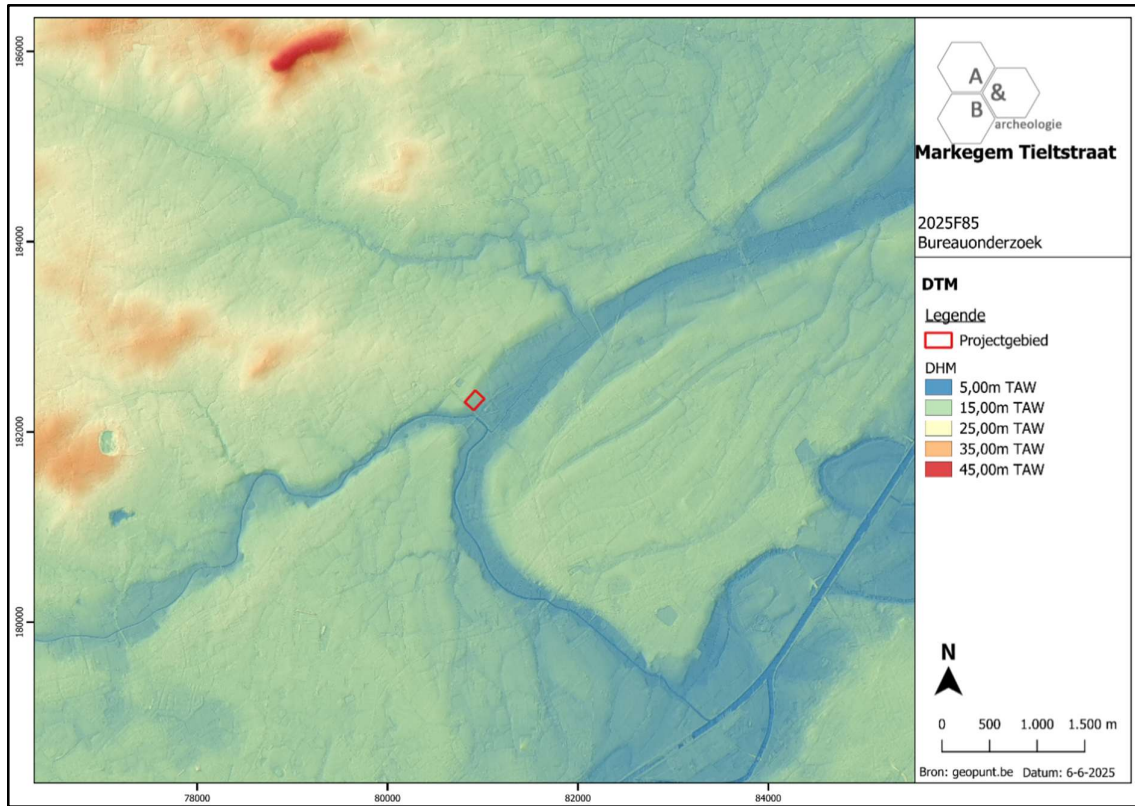

Figuur 11 Zicht op de bodemgebruikskartaal met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

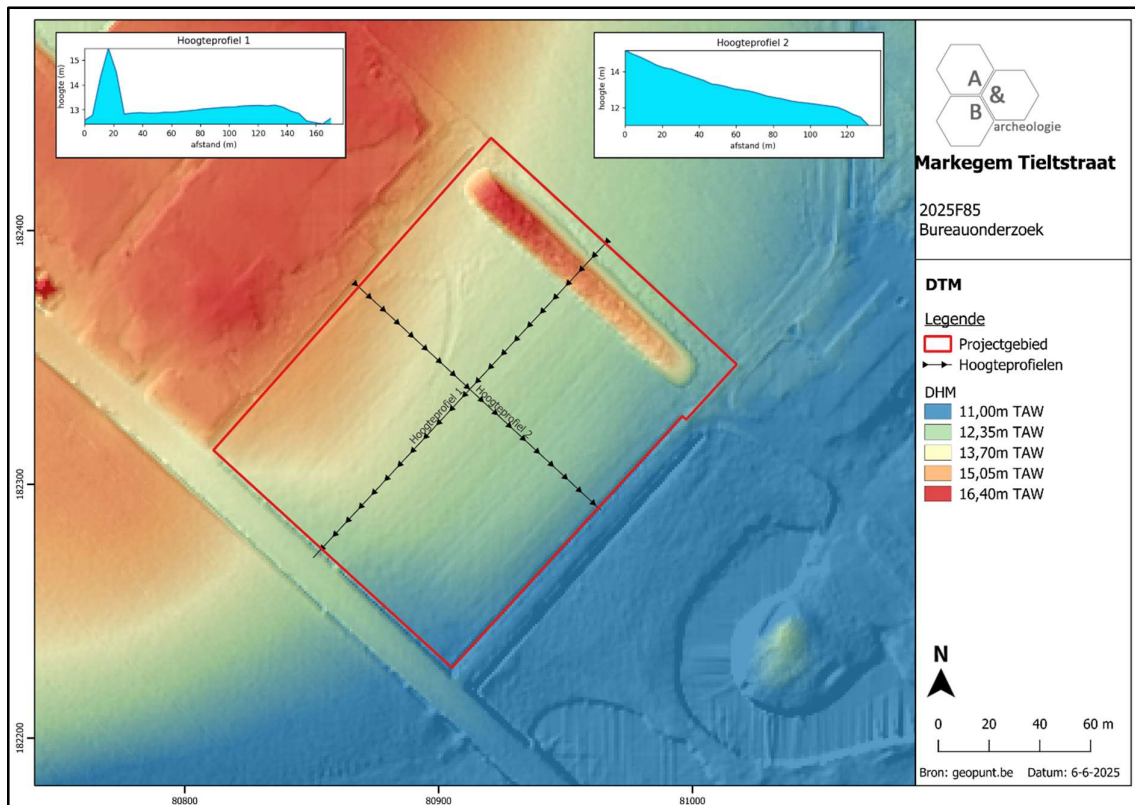
2.3.2. Landschappelijke situering

Markegem is gelegen in het overgangsgebied van het zandlemige Plateau van Tielt (noordwesten) naar het valleigebied van de Leie (zuidoosten) met dalsterten van de Mandel - Oude Mandel (fossiele rivierlopen van de Leie).⁶ Het plangebied bevindt zich net op de westelijke rand van de vallei van de Oude Mandel en net ten noorden van de vallei van de Mandel, nabij het punt waar de Oude Mandel in de Mandel overgaat (ca. 250m naar het zuidoosten). Op het detail van het hoogtemodel is een geleidelijk oplopend maaiveld te zien, van zuidoost (ca. +11m TAW) naar noordwest (ca. +15m TAW). De langwerpige verhoogde zone langs de noordoostelijke grens zichtbaar op het digitale hoogtemodel verwijst vermoedelijk naar een sleufsilos of grondstock, op heden is deze niet meer aanwezig. Op de potentiële bodemerosiekaart wordt aan het plangebied een lage erosiegraad toegekend.

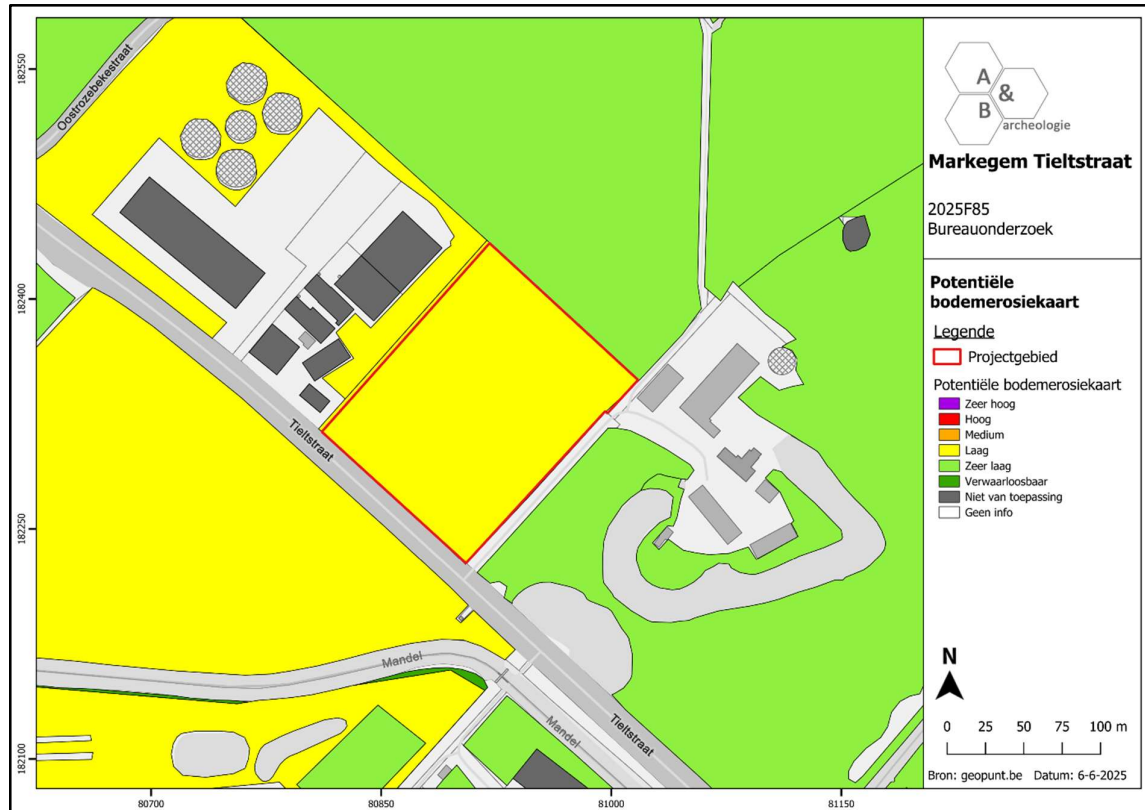
⁶ <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/14702>

Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

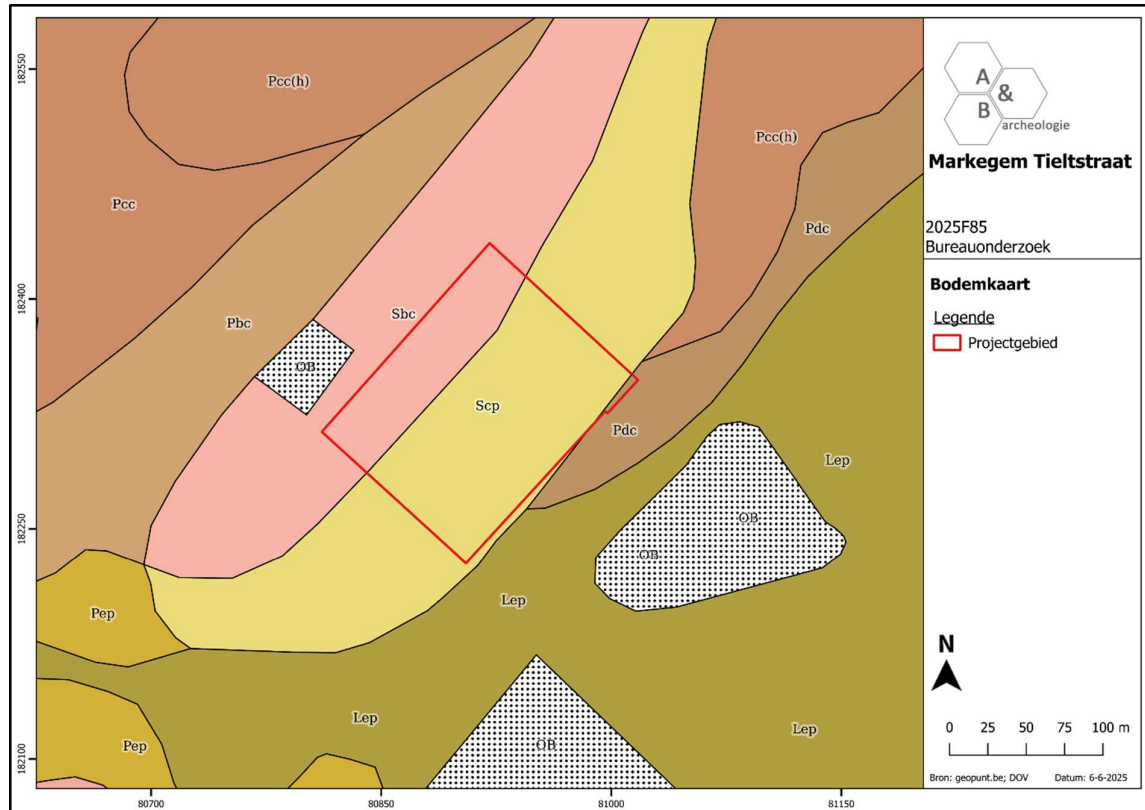

Figuur 14 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Op het plangebied worden 2 bodemsoorten gekarteerd:

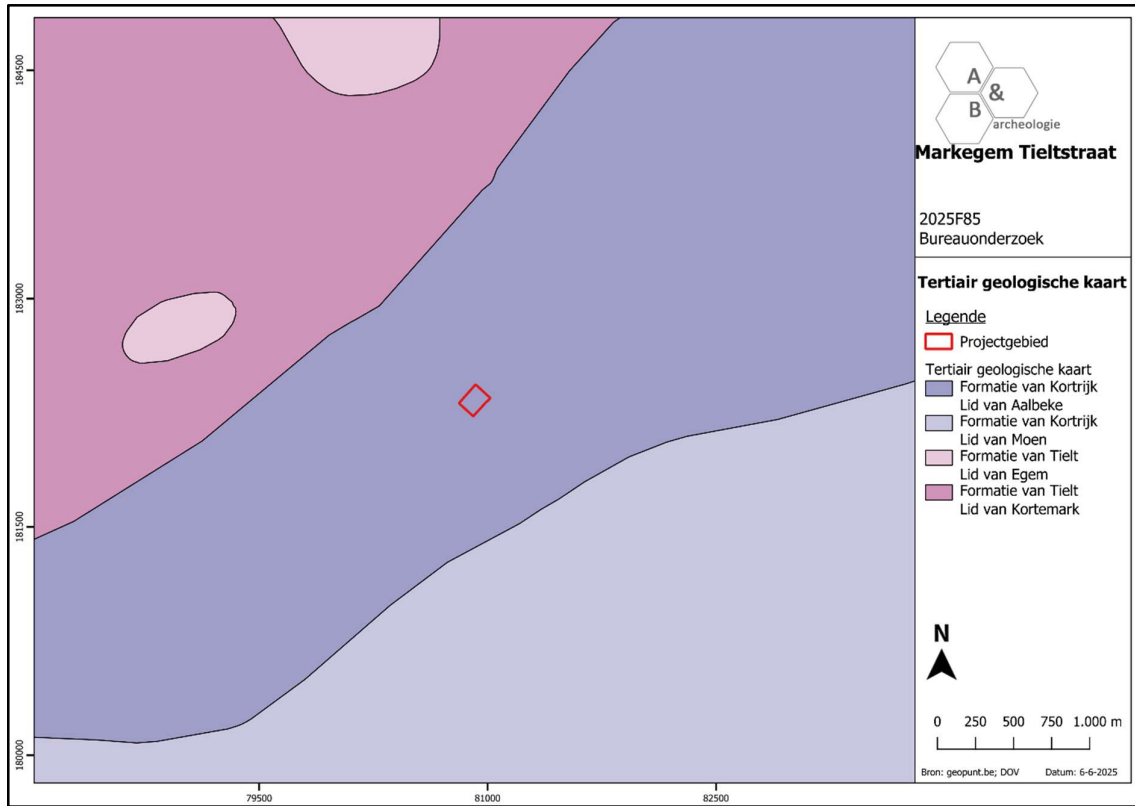
- Sbc in het hogere noordwestelijke deel: droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De bouwvoor is ongeveer 25cm dik en donker grijsbruin. De textuur B is gedeeltelijk opgelost en er komen veelal ijzerconcreties voor (Prepodzol). De roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 120cm. De bodems zijn te droog in de zomer en gevoelig voor verstuiving.
- Scp in het lagere zuidoostelijke deel: matig droge lemig zandbodem zonder profiel. Het zandlemig dek is meestal 50cm dik en gaat over op een leemsubstraat of op Tertiair materiaal (klei, klei-zand). Tussen de donker bruingrijze Ap van 30-40cm en het moedermateriaal of substraat bevindt zich een zwak humeuze overgangshorizont van 10-20cm dikte. Roestverschijnselen beginnen op 60-90cm. De waterhuishouding op de substraatseries kan te nat zijn in de winter, toch is de bodem droogtegevoelig in de zomer.

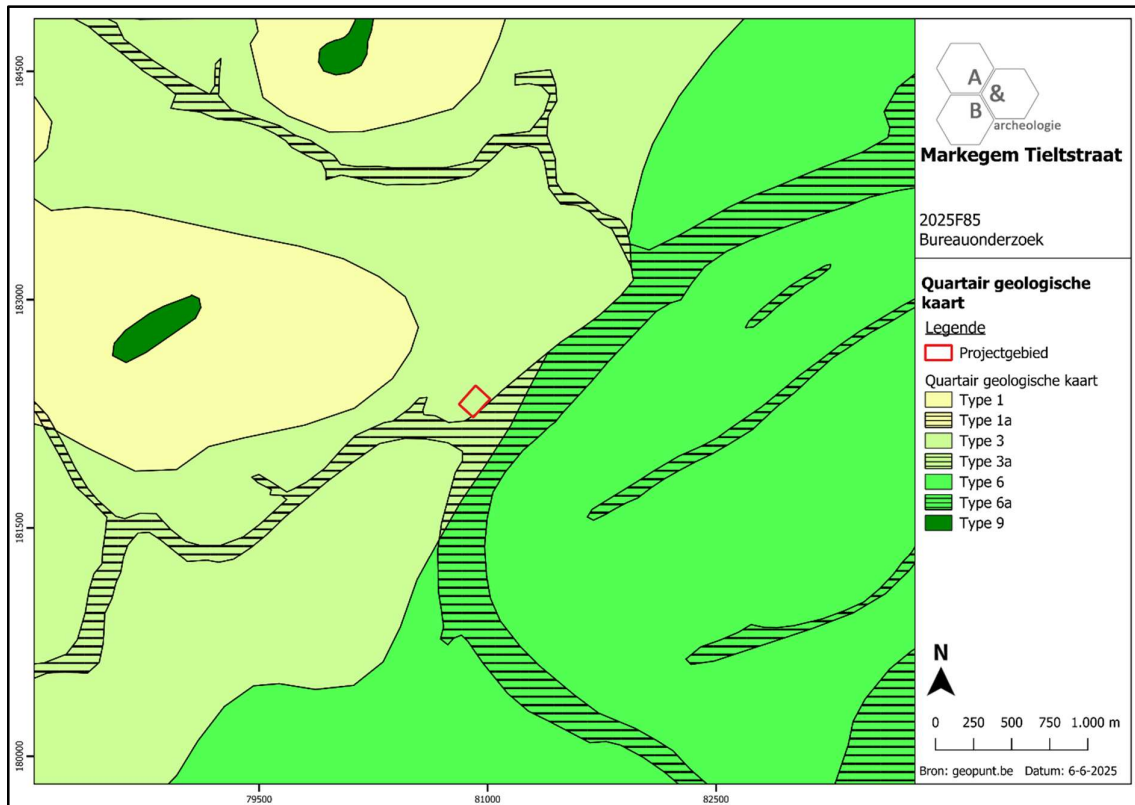
Figuur 15 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

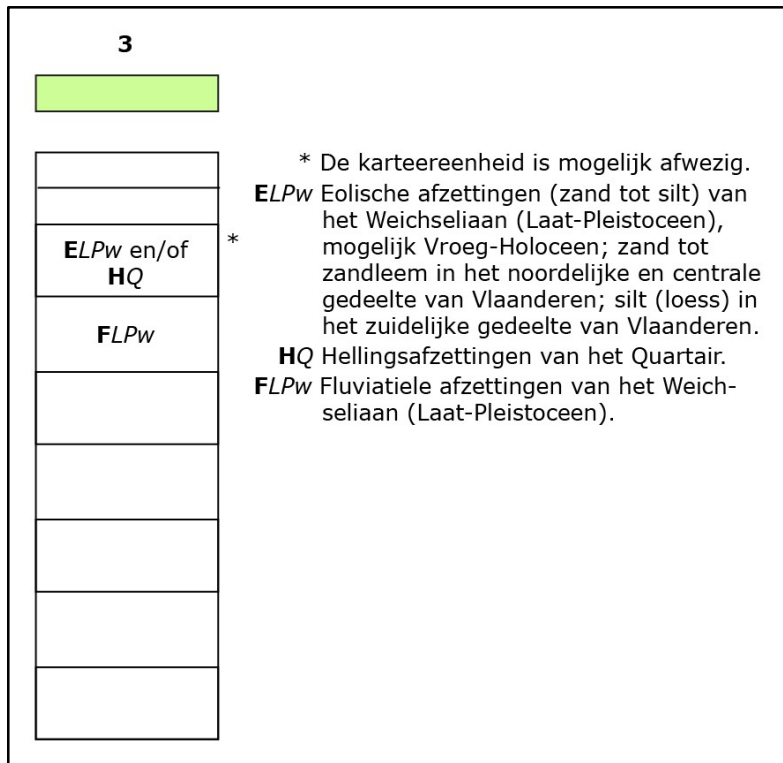
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Kortrijk, het Lid van Aalbeke: donkergrijze tot blauwe klei, glimmers. De Quartair geologische kaart geeft aan dat het plangebied voornamelijk bestaat uit het type 3: geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3). Net ten oosten wordt type 3a gekarteerd: Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) bovenop de Pleistocene sequentie (3). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 16 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 17 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 18 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering

- Markegem⁷

De naam Markegem is volgens de literatuur afkomstig van een combinatie van de Germaanse termen 'Markinga' en 'Haim', wat duidt op een woonplaats van de lieden van Marko. In de 5de-6de eeuw zou de leider van een groep Frankische inwijkelingen, vermoedelijk een zekere Marko of Markwald, zijn naam aan het dorp hebben gegeven. Mogelijk vestigt een lokale heer zich op de plaats of in de omgeving van een centrale dorpshoeve, mogelijk het "*Goed Ter Hoyen*", gelegen ten westen van het dorp, bij het samenvloeiingsgebied van de Mandel en Oude Mandel, en net ten oosten van het plangebied. De oudste schriftelijke vermelding van Markegem dateert uit 1103, wanneer Baldricus, bisschop van Doornik-Noyon, bevestigt dat de parochiale rechten via de Sint-Amansproosdij in Kortrijk, toebehoren aan de Franse benedictijnenabdij Saint-Amand-les-Eaux.

Landbouwontginningen van de eerste bewoners zijn wellicht te identificeren met kouterarealen. Op de hoge en droge plateaugronden ontwikkelen zich tussen de 7de en de 12de eeuw de kouters als eerste grote permanent bewerkte stukken grond. Door gemeenschappelijk gebruik heeft dit landschap reeds vroeg een open karakter verkregen. Deze kouters hoorden bij het dorp (dorpskouters) of bij een grote hoeve of landbouwuitbating (hofkouters). Hun bestaan wordt bevestigd door tal van aangetroffen koutertoponiemen: de "*Oost- en Westkouter*", de "*Couterbulck*", de "*Capelle Kouter*", de "*Bovencauter*", de "*Meule Cauter*", het "*Kapittel Couterken*", ...

In de vroege middeleeuwen vormen twee hoeves de basis van het grondgebied van Markegem. Het "*Goed Ter Hoyen*" en het "*Goed Te Ronneke*", naar verluidt respectievelijk Frankisch en Gallo-Romeins van oorsprong. In de nabije omgeving van deze beide hoeves zijn de grootste percelen gesitueerd, wat wijst op een vroege ontginning. Ten westen van de kerk bevinden zich recentere ontgonnen percelen: deze zijn eerder klein en langwerpiger van vorm en dateren uit de ontginningsperiode van de 11de-13de eeuw. De naam van het "*Goed Te Ronneke*" zou verwijzen naar het Keltische woord voor ringvormige versterking. Deze site was dan ook vroeger voorzien van een (nu verdwenen) achtvormige omwalling. De ligging ervan, aan de benedenrand van de Oostkouter, in de nabijheid van de Saaisenbeek en haar meersen is typerend voor een Gallo-Romeinse nederzetting. Het "*Goed Ter Hoyen*", bevindt zich nabij de samenvloeiing van de Mandel en de Oude Mandel. De naam zou afgeleid zijn van het Germaanse "*agwjô*"; dat 'vruchtbaar alluviaal land aan een waterloop' betekent. Hiervan is de achtvormige omwalling wel bewaard, evenals het opperhof in de vorm van een motte met een restant van het kasteel erop.

Onder de Karolingers (714-843) behoorde Markegem tot de kasselrij Kortrijk, die op haar beurt verdeeld was in vijf roeden. Markegem valt onder de Roede van Tielt. De benedictijnenabdij van Saint-Amand-les-Eaux bezit in de vroege middeleeuwen in Markegem een aaneengesloten blok landerijen vermoedelijk teruggaand op het oorspronkelijke Frankische domein. Dit geheel wordt op het eind van de 9de of in de 10de eeuw gesplitst in drie lenen, die alle direct of indirect afhangen van de Sint-Amansproosdij in Kortrijk, beheerder van de West-Vlaamse bezittingen van de abdij van Saint-Amand-les-Eaux. In 1107 bevestigt paus Paschalis II nogmaals het bezit van gronden van

⁷ <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/14702>

Markegem met hun vermogen en afhankelijkheden, onder andere de heerlijkheid "*Te Ronneke*", de dorpsheerlijkheid "*Ter Kercken*" door dezelfde abdij (Sint-Amand-les-Eaux). Tijdens deze periode wordt de basis gelegd voor het feodale systeem van lenen en achterlenen die de ontwikkeling van de gemeente tijdens de middeleeuwen zal kenmerken. De heerlijkheid "*Te Ronneke*", ten zuidoosten van de kerk gesitueerd, heeft in deze periode een oppervlakte van 23,9ha en wordt beheerd vanuit een hoeve met achtvormige omwalling en met bijhorend kasteeltje op het opperhof. De dorpsheerlijkheid "*Marckeghem*" of "*Ter Kercken*" is een leen van 't Sint-Amandsche in Wingene, op zijn beurt een leen van de proosdij van Kortrijk en dus een achterleen van de abdij van Saint-Amand-les-Eaux. De kerk bevindt zich op het grondgebied van deze heerlijkheid, aan de kruising van twee historische wegen: de toenmalige Kerssenstraete (huidige Dentergemstraat) en de "*heirwegh lopende van Ghendt naar Cortrijck*" (nu: Wakkenstraat – Kouterstraat), de heer ervan is tegelijk dorpsheer. Een derde leen van deze abdij, "*Den Bruwelsput*" (11,3 hectare), bevond zich ten westen van de kerk, aan de Brouwerijstraat. Ook de heerlijkheid "*Ter Hoyen*", een achterleen van de Gentse Sint-Pietersabdij, speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van het dorp. Deze heerlijkheid besloeg nagenoeg geheel de noordelijke helft van Markegem, boven de Oude Mandel. Vanaf 1504 komt de dorpsheerlijkheid in bezit van de heer van "*Ter Hoyen*", waardoor deze zich naast heer van de grootste heerlijkheid ook dorpsheer mocht noemen. In 1662 komt ook de heerlijkheid "*Te Ronneke*" in handen van de dorpsheer, en zijn de drie belangrijkste heerlijkheden in dezelfde handen.

De 16de en vooral de 17de eeuw zijn een woelige periode voor Tielt en omgeving en ook Markegem krijgt hieronder te lijden. In 1566 wordt de kerk beschadigd door beeldenstormers en tijdens de aansluitende tachtigjarige oorlog ontvolkt de parochie. Er wordt zware schade toegebracht door de jarenlange strijd tussen Spaanse en Nederlandse troepen, en daarna door de acties van de Geuzen. Op het einde van de 16de eeuw ligt de kerk nagenoeg volledig in puin. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) verbetert de toestand enigszins en is een langzame opbouw mogelijk. Vanaf 1632 zijn er echter wederom troepenbewegingen in Markegem. In 1644 vallen de op gebiedsuitbreiding beluste Fransen Markegem binnen, waarbij opnieuw zware schade aangericht wordt aan de gebouwen, onder meer de kerk, die als stalling gebruikt wordt door de Franse troepen. De Vrede van Münster (1648) stelt een einde aan de oorlog tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje. De oorlog tussen Spanje en Frankrijk blijft echter de streek rond Tielt teisteren. De gehele tweede helft van de 17de eeuw wordt gekenmerkt door conflicten met de Fransen en vooral tijdens de Negenjarig Oorlog (1688-1694) krijgt de Markegemse bevolking het eens te meer hard te verduren.

Ook tijdens de 18de eeuw blijft Markegem niet gespaard van conflicten: zowel de Spaanse (1702-1713) als de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) brengen opnieuw Franse troepen naar de omgeving van Markegem, met de ermee gepaard gaande opeisingen, plunderingen en beschadigingen. Met de Vrede van Aken in 1748 komt er eindelijk voor langere tijd een einde aan deze woelige periode. Het bevolkingsaantal van Markegem kent dan ook een sterke stijging tijdens de tweede helft van de 18de eeuw. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden van de graaf de Ferraris (1770-1778) blijkt dat de bebouwing in Markegem in deze periode nog zeer verspreid is. Van een dorpskern is nauwelijks sprake.

De landbouw is van oudsher de belangrijkste bron van inkomsten voor de Markegemse bevolking. De belangrijkste hoeven tijdens het ancien régime zijn: het "*Goed Ter Hoyen*", het "*Goed Te Ronneke*", het "*Goed Ter Kercken*" en het "*Goed Te Poorters*". Laatstgenoemde is het enige domein dat niet is ontstaan uit een feodale heerlijkheid. Het betreft een site met een opperhof-neerhofstructuur,

waarvan een deel van de omgrachting bewaard is. De eerste vermelding dateert uit 1382 wanneer het aan de abdij van Roosenberghe te Waasmunster geschonken wordt. Het "Goed Ter Kercken" is gelegen tussen de Dentergemstraat en de Kouterstraat en wordt gekenmerkt door een vierkante omwalling, die vermoedelijk uit de 14de of 15de eeuw dateert. Naast landbouw kent Markegem in deze periode een bloei van de vlas- en linnennijverheid. Nagenoeg elk huishouden bezit een weefgetouw, in de 18de eeuw wordt het weven voor de landbouwbevolking levensnoodzakelijk.

Ondanks het lage bevolkingsaantal, de beperkte oppervlakte en bebouwing wordt Markegem onder het Directoire, tussen 15 februari en 3 juli 1795, tot hoofdplaats van het kanton Markegem benoemd, met onder zich Aarsele, Dentergem, Kanegem, Oeselgem, Oostrozebeke, Sint-Baafs-Vijve,

De Tieltstraat wordt in 1823 als eerste gekasseid en omgevormd tot tolweg. De Atlas der Buurtwegen (circa 1846) toont in vergelijking met de Ferrariskaart een aanzienlijke toename van de bebouwing. Vooral langs de Wakkenstraat en de Kouterweg met secundair ook bebouwing aan de Dentergemstraat en de Brouwerijstraat. Rond de kerk is nu een echte dorpskern ontstaan. Daarbuiten blijft de bewoning echter zeer verspreid en landelijk van karakter. In het midden van de 19de eeuw neemt wel het aantal landbouwuitbatingen toe. Een sterke stijging van kleine bedrijven zorgt voor de versnippering van het areaal. In 1863 wordt deze straat, samen met de Kouterweg gekasseid, evenals de Dentergemstraat die vanaf de kerk wordt rechtgetrokken.

Op het einde van de 19de eeuw worden de twee bestaande windmolens (in de Oostrozebekestraat en in de Tieltstraat) afgebroken. De cichoreiteelt komt op en er worden cichorei-asten opgericht in de Tieltstraat, achter het toenmalige gemeentehuis en op de mote van "Ter Hoyen".

Markegem wordt grotendeels gespaard van oorlogsschade tijdens de Eerste Wereldoorlog. Enkel de Kouterschool komt onder vuur te liggen bij het verdrijven van de Duitse bezetter door de Fransen. In 1940 wordt Markegem opnieuw door de Duitsers ingenomen weliswaar niet zonder slag of stoot. De 6de Compagnie Jagers verschanst zich in Markegem. De Duitse troepen trekken Markegem van uit het pas veroverde Dentergem binnen. Snel trekken de Belgen zich terug waarbij de brug over de Oude Mandel nabij de Tieltstraat wordt opgeblazen. De huidige Plankendambrug is gebouwd door een Duitse genie-eenheid, en draagt dan ook diens embleem, de huisjesslak. Ongeveer de helft van de woningen in Markegem geraakt beschadigd bij de Duitse verovering. De bevrijding verloopt zonder gevechten.

De tweede helft van de 20ste eeuw wordt gekenmerkt door een aantal grote infrastructuurwerken. Tussen 1966 en 1976 krijgen alle buurtwegen een betonlaag. In 1970 wordt de Tieltstraat geasfalteerd, verder rechtgetrokken en afgezoomd met rode beuken. In 1975 volgt de ontruiming van het kerkhof, waarbij scherven van Romeinse dakpannen aan het licht komen. Er komt een nieuwe begraafplaats aan de noordzijde van de Kouterstraat. Vanaf 1977 wordt Markegem een deelgemeente van Dentergem.

- Goed Ter Hoyen⁸

Net ten oosten van het plangebied bevindt zich het Goed Ter Hoyen, een historische omwalde hoeve met losse bestanddelen met opperhof-neerhofstructuur, en de voormalige locatie van het kasteel van Markegem. De achtvormige site zou in oorsprong teruggaan op een Frankisch herenhoeve. De naam "Ter Hoyen" is terug te leiden tot het Germaanse woord "agwjô" = vruchtbaar, alluviaal land aan een waterloop. De hoeve ligt even ten noorden van de Oude Mandel en ten oosten van de Mandel. Ten westen van het opperhof bevindt zich een, door het rechttrekken van de Tieltstraat, afgesneden arm van de Mandel. De steeds weerkerende overstromingen werden opgevangen door de omgrachting en het ophogen van het erf. In de onmiddellijke omgeving van de site zijn de percelen groot en onregelmatig van vorm, wat wijst op een vroege ontginning van het land.

Van alle middeleeuwse heerlijkheden in Markegem is het burggraafschap "Ter Hoyen" de belangrijkste. Deze neemt ongeveer de gehele noordelijke helft van de gemeente in beslag en omvat ook gronden in de omliggende gemeenten. In de 9de-10de eeuw wordt de Frankische herenhoeve omgevormd tot een heerlijkheid. Tussen de 10de en de 13de eeuw wordt de heerlijkheid gevormd vanuit het foncier, die vermoedelijk overeenkomt met het grondgebied van de hoeve tijdens de Frankische periode. In 1287 wordt Willem van der Hoyen genoemd als leenman in Markegem van de Graaf van Vlaanderen en in 1300 wordt "*Ter Hoyen*" vermeld als achterleen van de Sint-Pietersabdij te Gent. Het kasteel dat op de motte op het opperhof staat, wordt voor het eerst vermeld in 1377 en wordt door Sanderus afgebeeld in zijn *Flandria Illustrata* (1641-1644). Naast de hoeve op het neerhof en het kasteel op het opperhof, bevindt zich tijdens deze periode op de leenbodem een thans verdwenen molen (1375-1888) met molenhuis, ten noorden van de hoeve. In het begin van de 15de eeuw komt het goed in handen van de Gentse familie Uutenhove, die door het verkrijgen van de dorpsheerlijkheid "*Ter Kercken*" dorpsheeren van Markegem worden. De Uutenhoves worden omwille van hun protestantse overtuiging gezocht door de inquisitie die in 1557 het kasteel binnenvalt. De kasteelheer, Karel Uutenhove, kan echter naar Duitsland vluchten. In 1569 wordt hij, samen met zijn oudste zoon Niklaas, en zijn derde zoon Karel, voor de Raad van Beroerten gedaagd en bij verstek verbannen, waarbij zijn resterende goederen in het Gentse in beslag genomen worden. In 1545 had Karel "Ter Hoyen" echter reeds nagelaten aan zijn oudste zoon, Niklaas, waardoor het in handen van de familie blijft. In 1595 liet hij bij zijn dood "Ter Hoyen" na aan zijn jongere broer Jacob, die de heerlijkheid samen met de dorpsheerlijkheid verkoopt aan ridder Pieter van Steelant. Via het huwelijk van Margareta van Steelant, dochter van Pieter, komt het "Goed Ter Hoyen" in handen van de Luxemburgse adellijke familie du Faing. Onder de zoon van Margareta, Jacques-Joseph du Faing, wordt de heerlijkheid verheven tot burggraafschap. Op dat ogenblik is het kasteel reeds in verval, zoals blijkt uit de afbeelding die Sanderus ervan maakt voor zijn *Flandria Illustrata*. In 1710 wordt enkel nog de kelder van het kasteel gebruikt. Het is niet duidelijk of het gebouw dat nu nog op de motte staat een restant van het kasteel is, of een gebouw dat opgebouwd is uit materialen afkomstig van het vervallen kasteel. Jacques-Joseph wordt opgevolgd door zijn broer, wiens dochter huwt met Eugène de Lannoy de la Motterie. Hun zoon, Chrétien, gestorven in 1822, is de laatste heer van Markegem en "Ter Hoyen".

⁸ <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/84444>

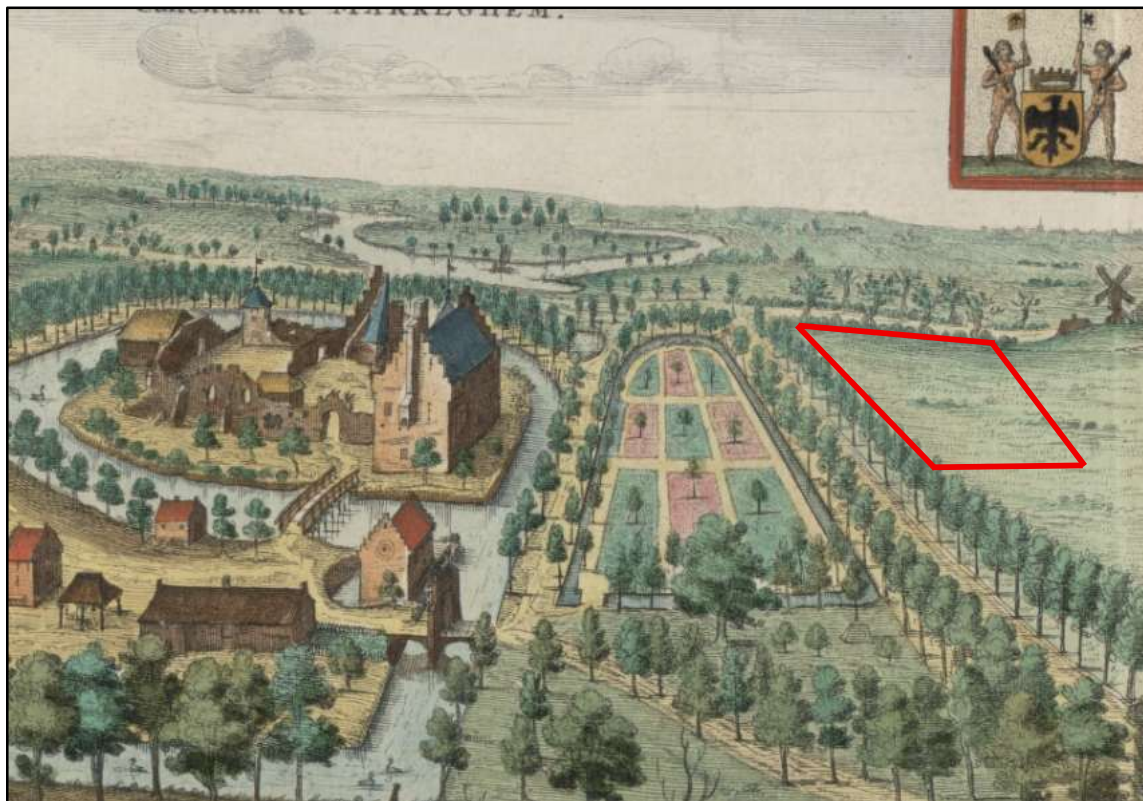
Het kasteel dat zich op de motte op het opperhof bevond wordt voor het eerst vermeld in 1377. De volledige bouwgeschiedenis van dit verdwenen gebouw is moeilijk te achterhalen. De ets die Antonius Sanderus van het kasteel maakte voor zijn *Flandria Illustrata* geeft een beeld van het opperhof en neerhof gezien vanuit het oosten. Het gebouw op het opperhof is voorzien van kantelen en het verval is reeds ver gevorderd. In het noordoosten van het opperhof staat een gebouw met trapgevels nog in goede staat en vermoedelijk daterend uit de tweede helft van de 15de of de eerste helft van de 16de eeuw. Rechts van de inrit bevindt zich de thans verdwenen kapel, eveneens met trapgevels. Verder is er op het neerhof nog een woonhuis voor de pachter, een wagenkot, een duiventoren, een schuur en een aantal kleinere gebouwtjes. Vermoedelijk is het kasteel tussen het einde van de 17de eeuw, toen er nog soldatenwachten op het kasteel verbleven, en 1710, wanneer enkel nog de kelder gebruikt wordt, onbewoonbaar geworden. In 1942 schrijft de toenmalige pachter van de hoeve dat van de resten van het kasteel onder andere een ovenbuur gebouwd werd, waaronder zich nog een overwelfde kelder bevindt, met een vloer in rode tegels. Verder zouden de muren van de thans nog bestaande stallen gemaakt zijn uit materiaal afkomstig van het kasteel. Vermoedelijk gebeurde dit in de loop van de 18de eeuw, en is het gebouw dat zich thans op het opperhof bevindt hier het resultaat van. De kapel is ingestort in 1759 en nooit weer opgebouwd. De huidige stal dateert vermoedelijk uit 1760. In dat jaar spreken de bronnen immers over de bouw van een nieuwe koeien- en paardenstal. Bij het opmaken van het Primitief Kadasterplan (circa 1830) wordt het kasteelrestant op de motte gebruikt als gevangenis. In 1882 wordt het woonhuis vergroot en voorzien van een achterbouw dwars op het hoofdvolume. In 1883 wordt volgens het kadaster een landgebouw afgebroken en herbouwd. Vermoedelijk gaat het hier om het wagenkot, dat zich ten zuidoosten van het woonhuis bevindt. In 1894 wordt het kasteelrestant op de motte vergroot: in het zuidwesten wordt een gedeelte aangebouwd. Het geheel wordt in gebruik genomen als cichorei-ast.

Figuur 19 Het Goed Ter Hoyen, of Kasteel van Markegem, zoals afgebeeld in *Flandria Illustrata*, 1641, door Sanderus (bron: <https://lib.ugent.be/viewer/archive.ugent.be>).

- Plangebied

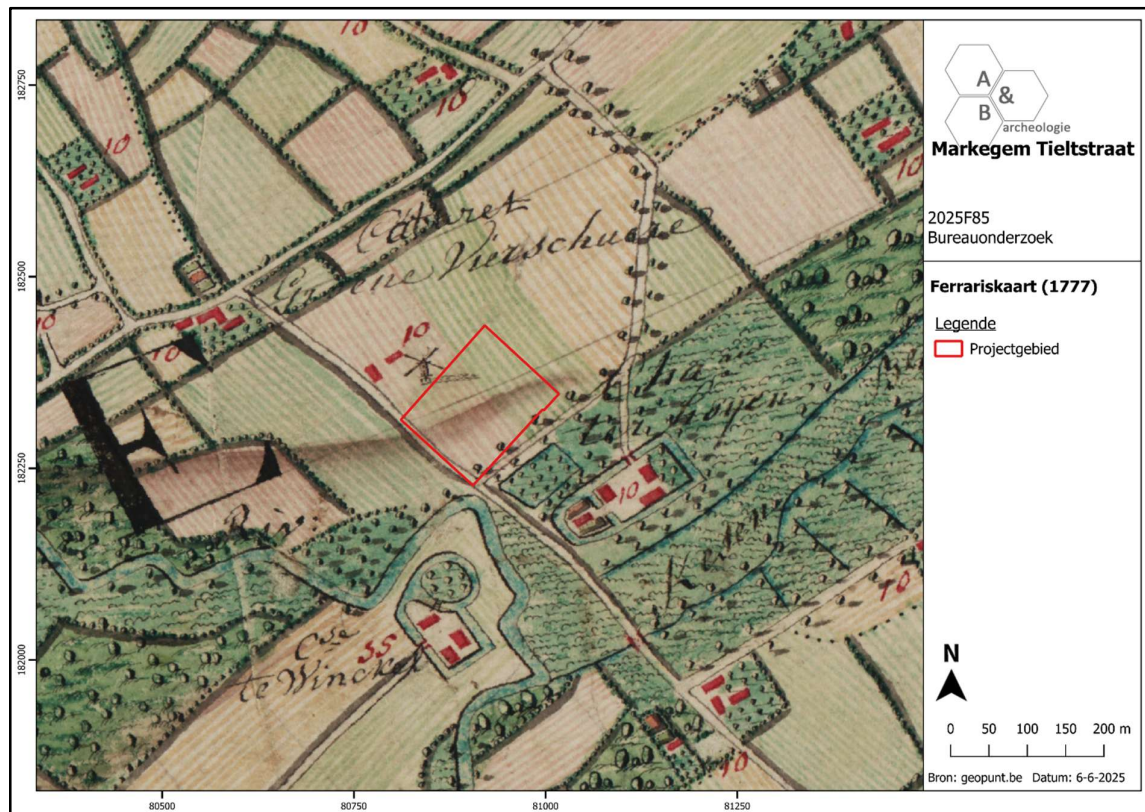
Het plangebied bevindt zich net ten westen van de belangrijke kasteelsite van het Goed Ter Hoye. Op de afbeelding van dit kasteel van Sanderus uit 1641 is het terrein te situeren op de graslanden tussen de kasteelsite en de bijhorende molen. Deze Markegemmolen, Bul- of Lauwersmolen was een houten korenwindmolen aan de oostzijde van de Tieltstraat, te situeren ter hoogte van de huidige bebouwing aan huisnummer 18), die hoorde bij de heerlijkheid "Ter Hoyen". Reeds in 1375 wordt op deze locatie melding gemaakt van een molen. De naam "Bulmolen" is afgeleid van het perceel "den Bul" zoals vermeld in het Landboek van Markegem, opgemaakt door Charles Philippe Minne uit 1761, en verwijst naar de ontbossing van deze kouter (een bul is een boomstam, klaar om te verzagen). De molen en de "Bulmolenweg" (die nog steeds onder die naam bestaat) worden aangeduid in het genoemde landboek. De latere naam Lauwersmolen verwijst naar Bernard Lauwers (°1798), pachter van de molen in 1823 en zoon van de toenmalige burgemeester. In 1840 hoorde bij deze molen nog een kleine rosmolen. De molen staat afgebeeld op de Ferrariskaart van ca. 1775 met het bruin symbool van een staakmolen, in de Atlas der Buurtwegen (1843) onder de benaming "Lauwersmolen", op de topografische kaart van Vandermaelen (ca. 1850) en op het kadastraal plan van P.C. Popp (ca. 1860) als "Lauwers-Molen". Vanaf 1885 werd er met een stoommachine gemalen en in 1888 werd de windmolen afgebroken. De Bulmolenweg herinnert nog aan het bestaan van de molen.⁹

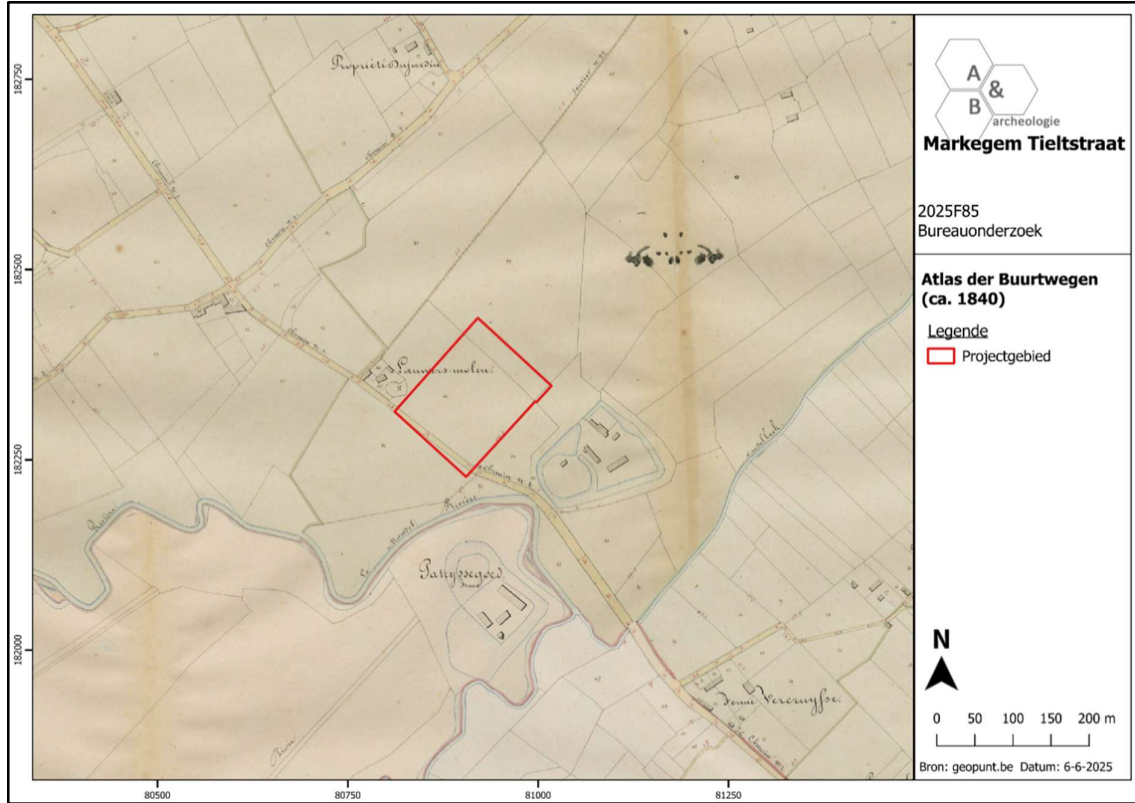
Figuur 20 Detail uit de afbeelding van het Goed Ter Hoyen in *Flandria Illustrata*, 1641, door Sanderus, met benaderende situering van het plangebied binnen de rode afbakening (bron: <https://lib.ugent.be/viewer/archive.ugent.be>).

⁹ <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=3574>

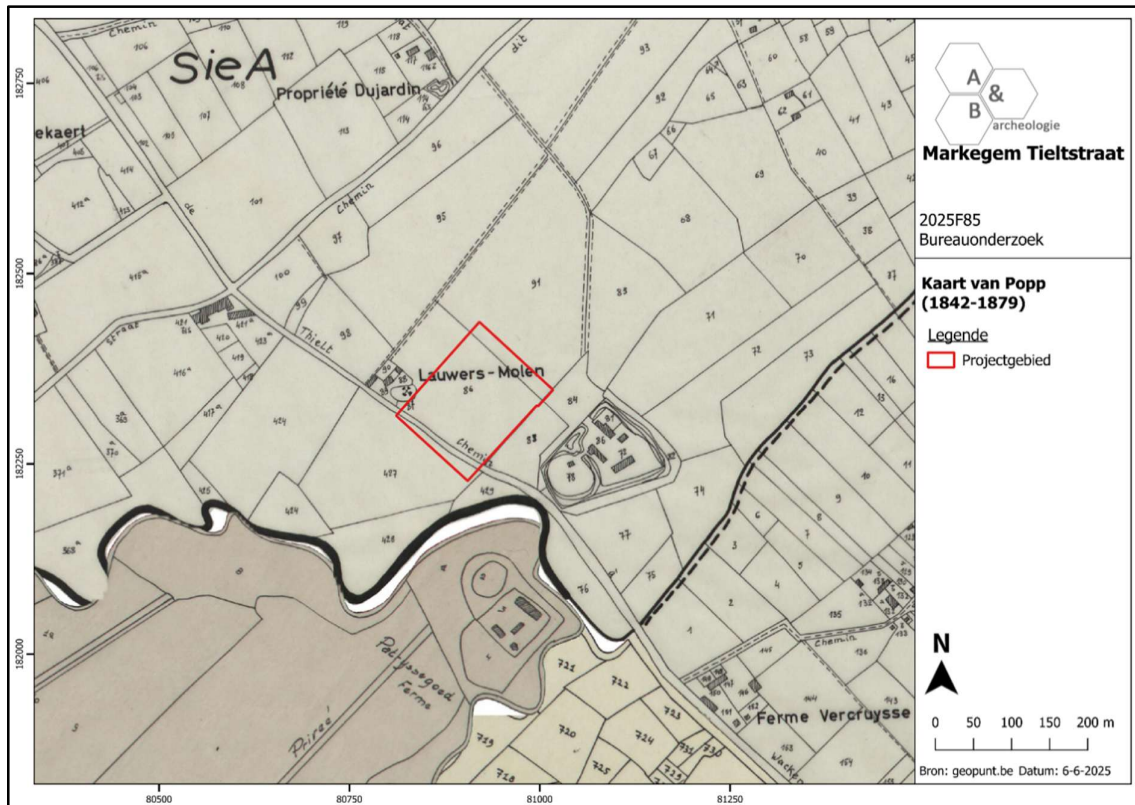
Vanaf eind 18de eeuw zijn er kaarten beschikbaar die op siteniveau betrouwbaar zijn. De oudste relevante kaart voor het plangebied betreft de Ferrariskaart (ca. 1777). Hierop is het terrein als landbouwgrond ingekleurd, gelegen tussen de kasteelsite in het oosten en de molen in het westen. De (voorloper van de) huidige Tieltstraat is reeds aanwezig. Deze straat wordt in de loop van de 20ste eeuw rechtgetrokken, de kans is niet onbestaande dat de oude loop net binnen het plangebied valt. Op de Ferrariskaart is vlakbij het plangebied nog een tweede omwalde site te zien, ten zuiden van het Goed Ter Hoye aan de overzijde van de Tieltstraat en de Mandel. Dit Goed te Winkel wordt op latere kaarten aangeduid als de hoeve Patrijssegoed, maar de omwalling is op heden niet meer herkenbaar. Meer informatie over deze hoeve werd niet teruggevonden. Op alle 19de-20ste-eeuwse kaarten, en op alle luchtfoto's vanaf 1971, wordt het plangebied steeds als onbebouwde landbouwgrond aangeduid, die zowel als weide en als akker in gebruik was.

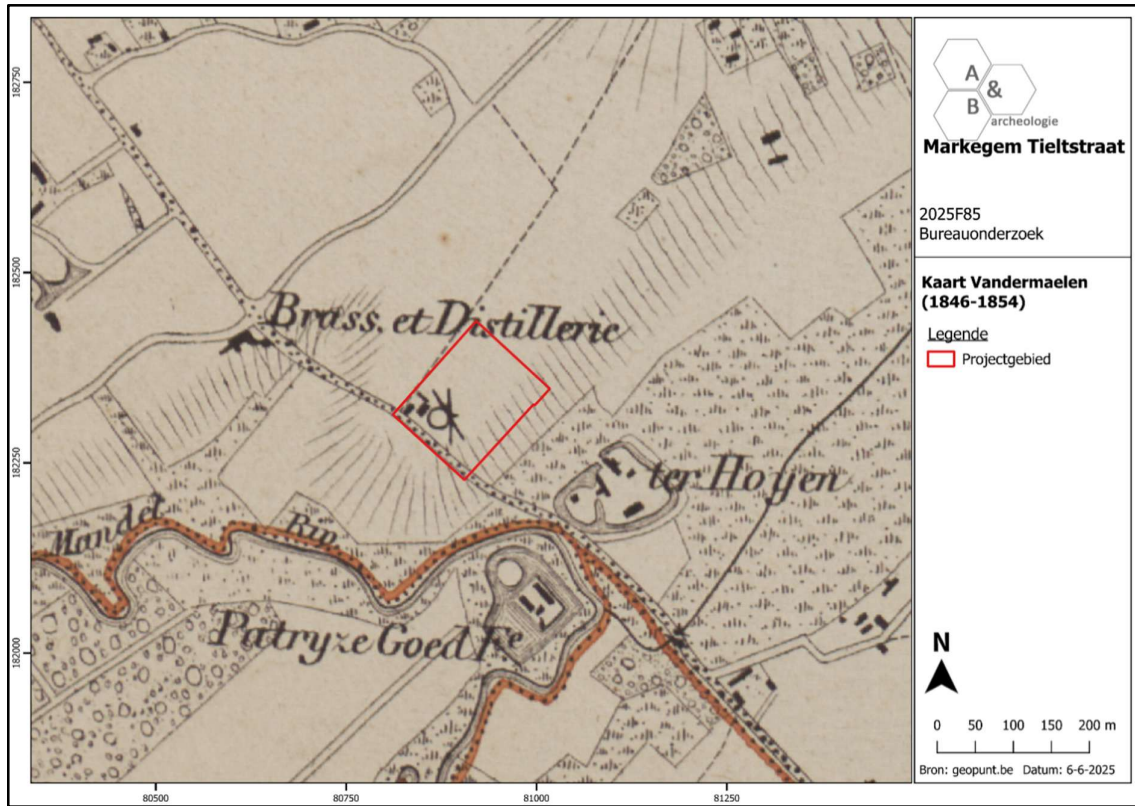
Figuur 21 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

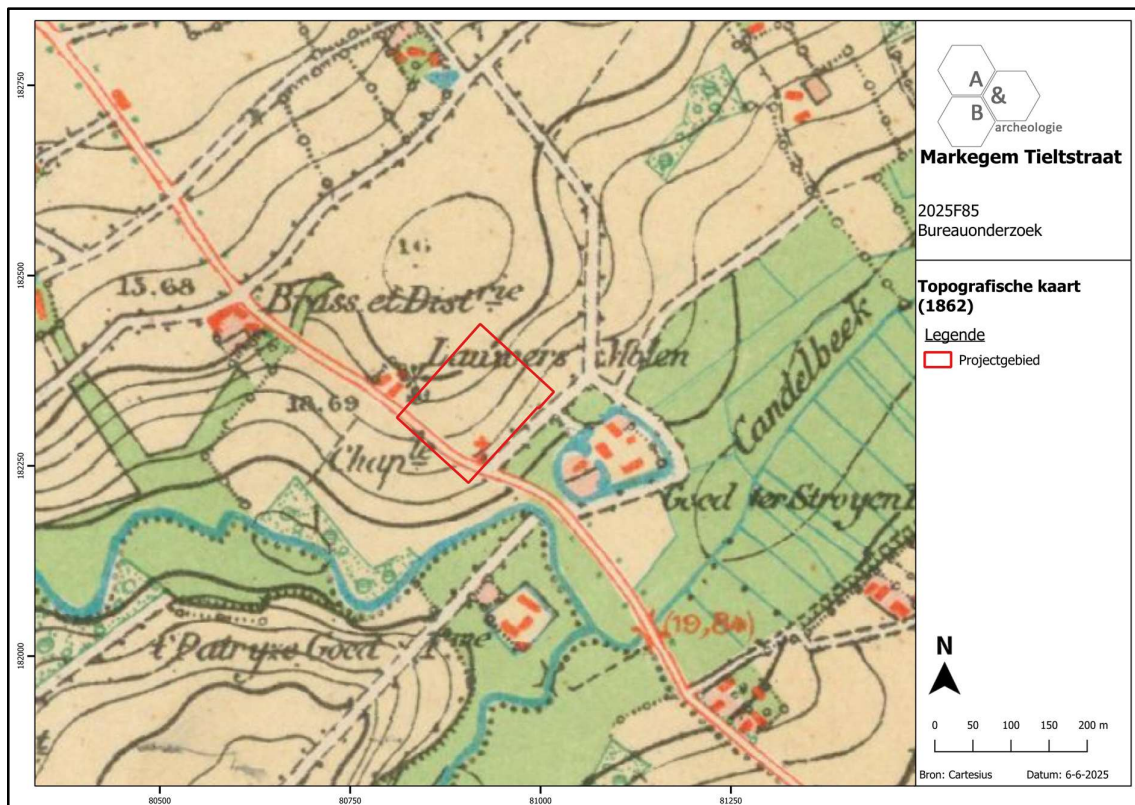
Figuur 22 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

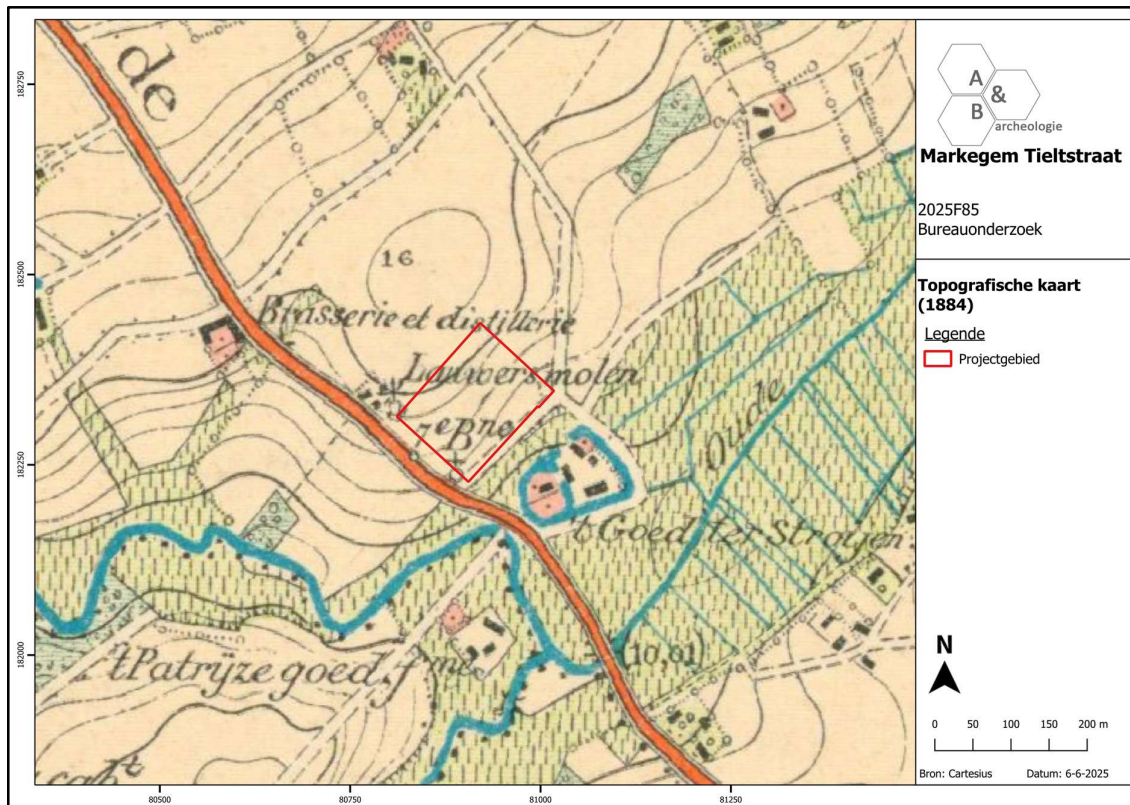
Figuur 23 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).

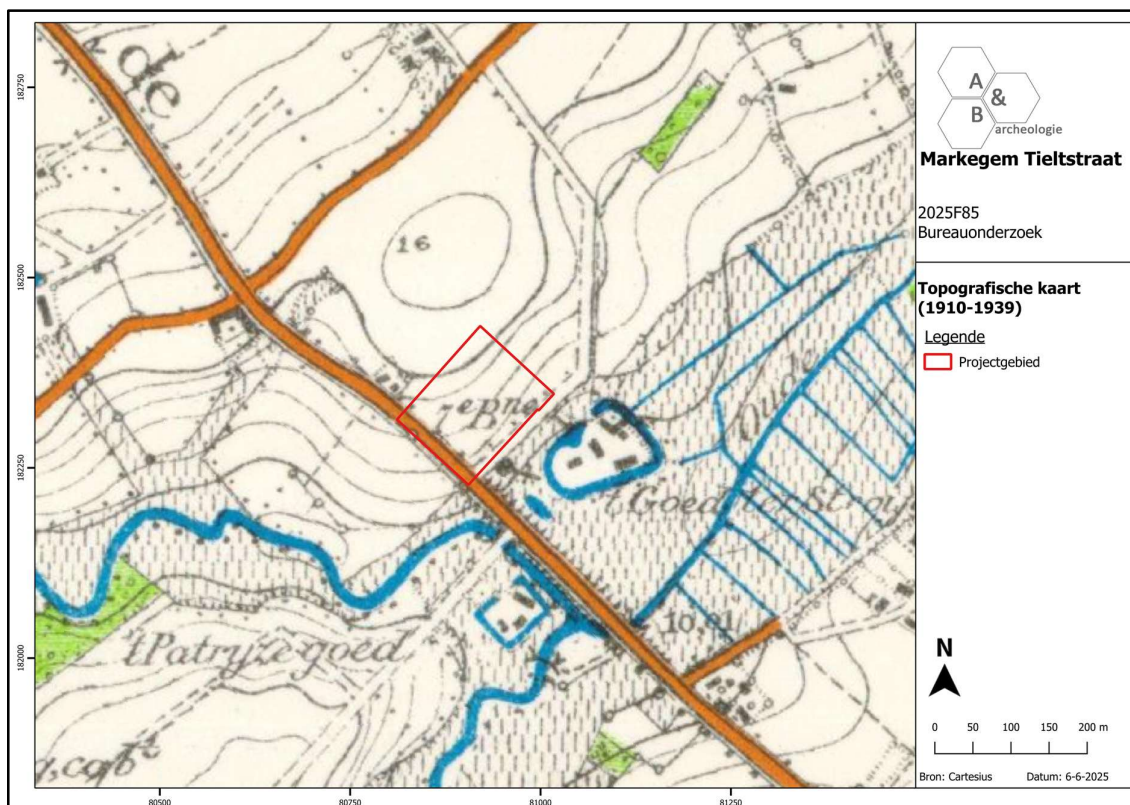
Figuur 24 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

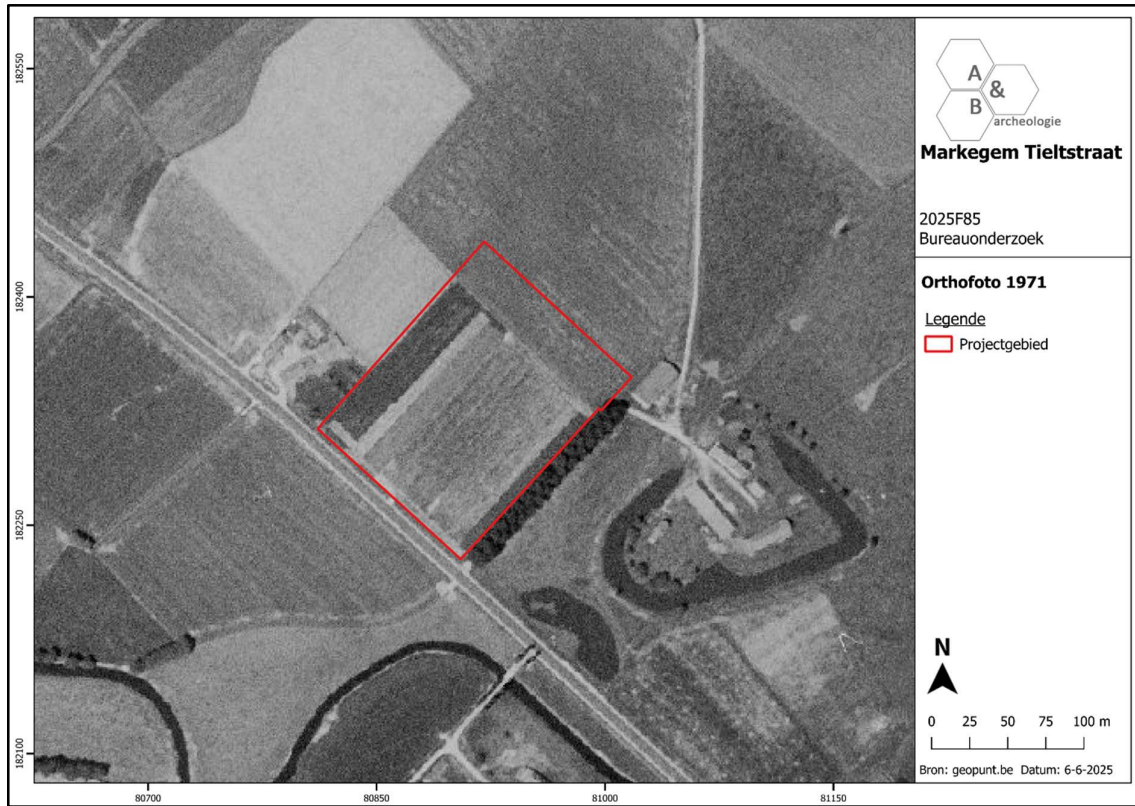
Figuur 25 Uitsnede uit de topografische kaart van 1862 (bron: cartesius.be en NGI).

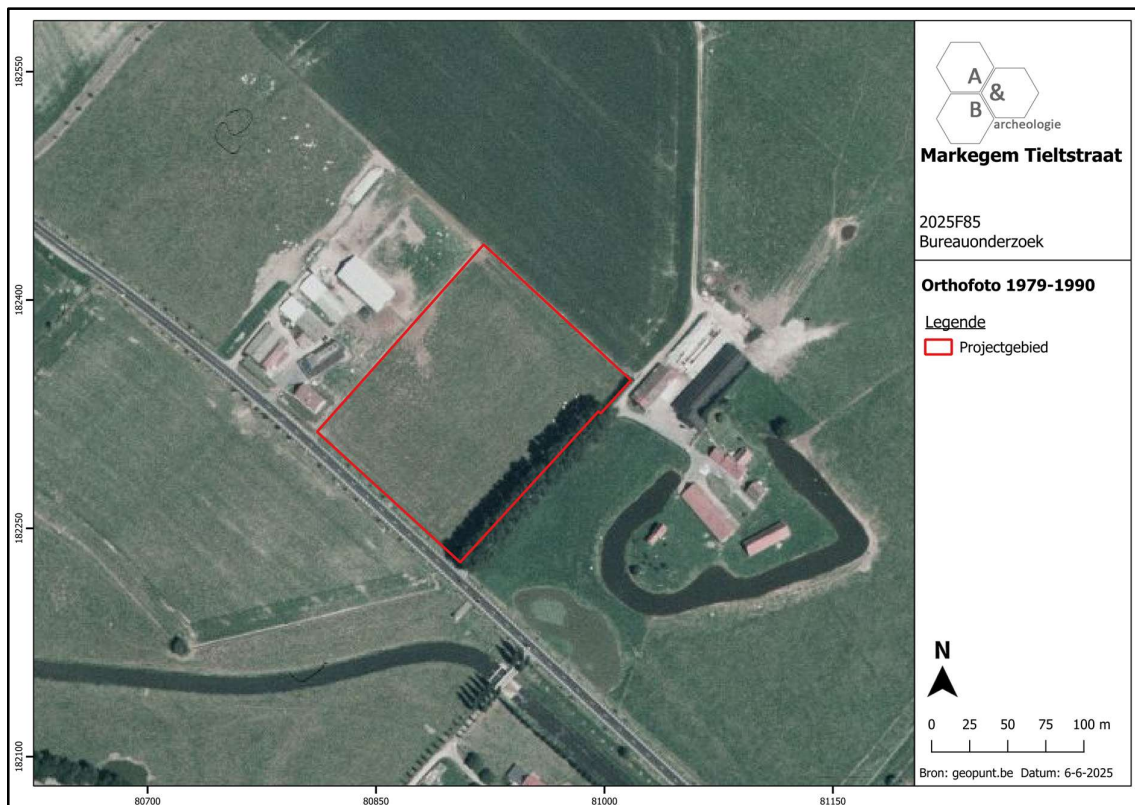
Figuur 26 Uitsnede uit de topografische kaart van 1884 (bron: cartesius.be en NGI).

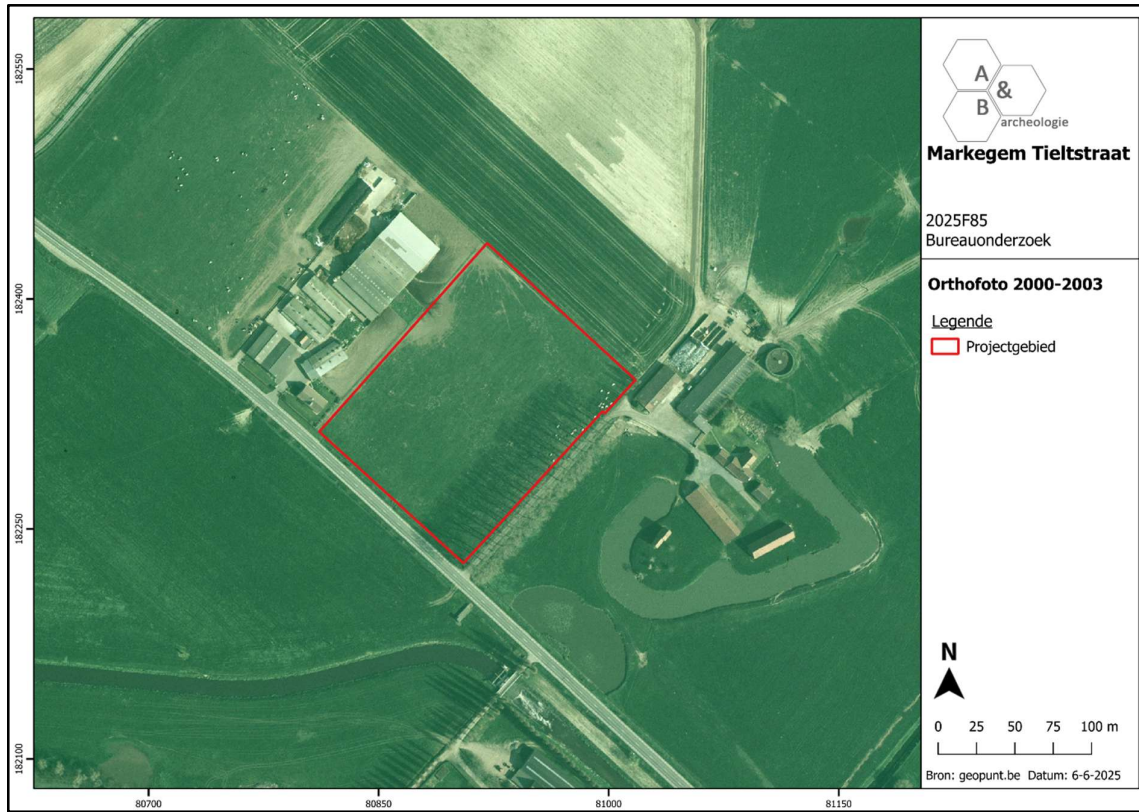
Figuur 27 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910-1939 (bron: cartesius.be en NGI).

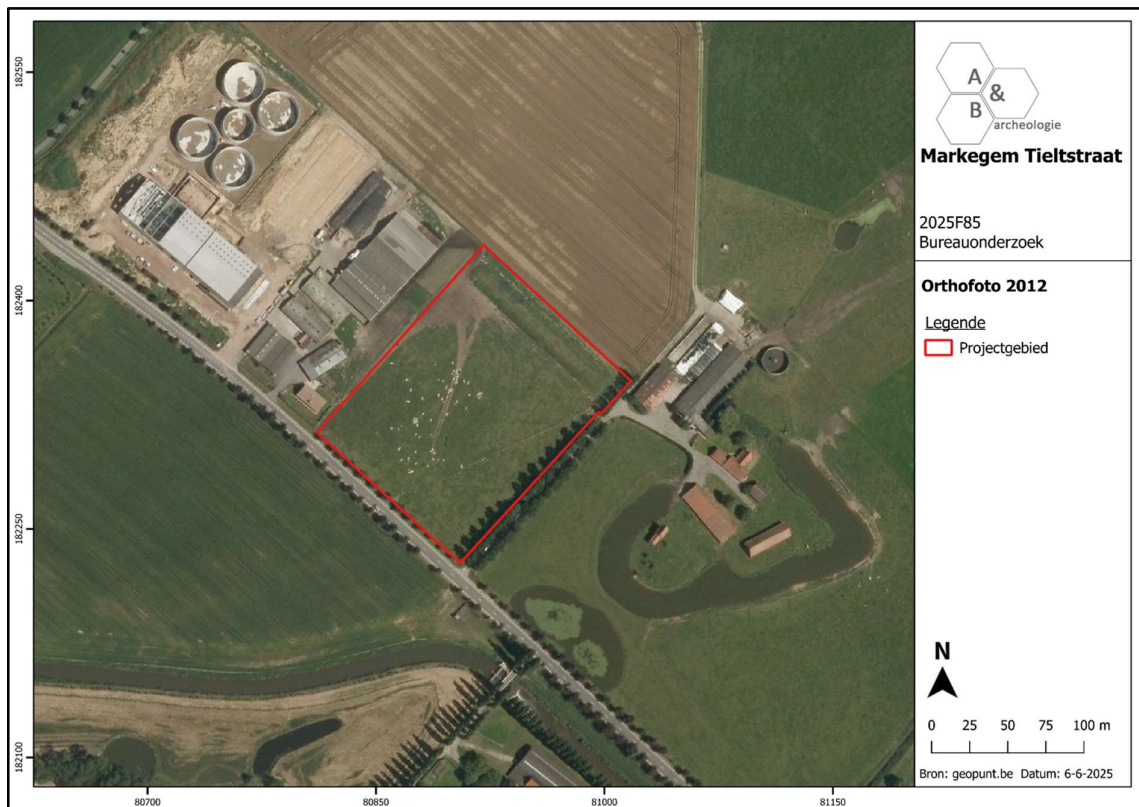
Figuur 28 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

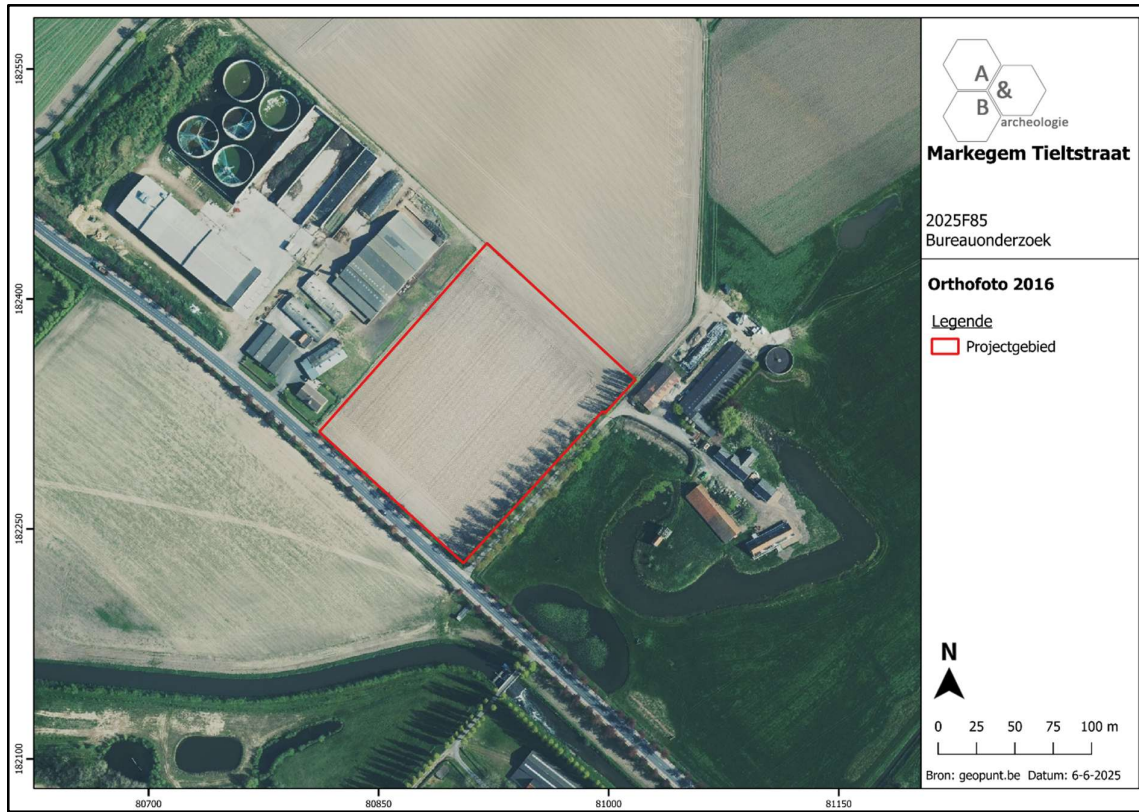
Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

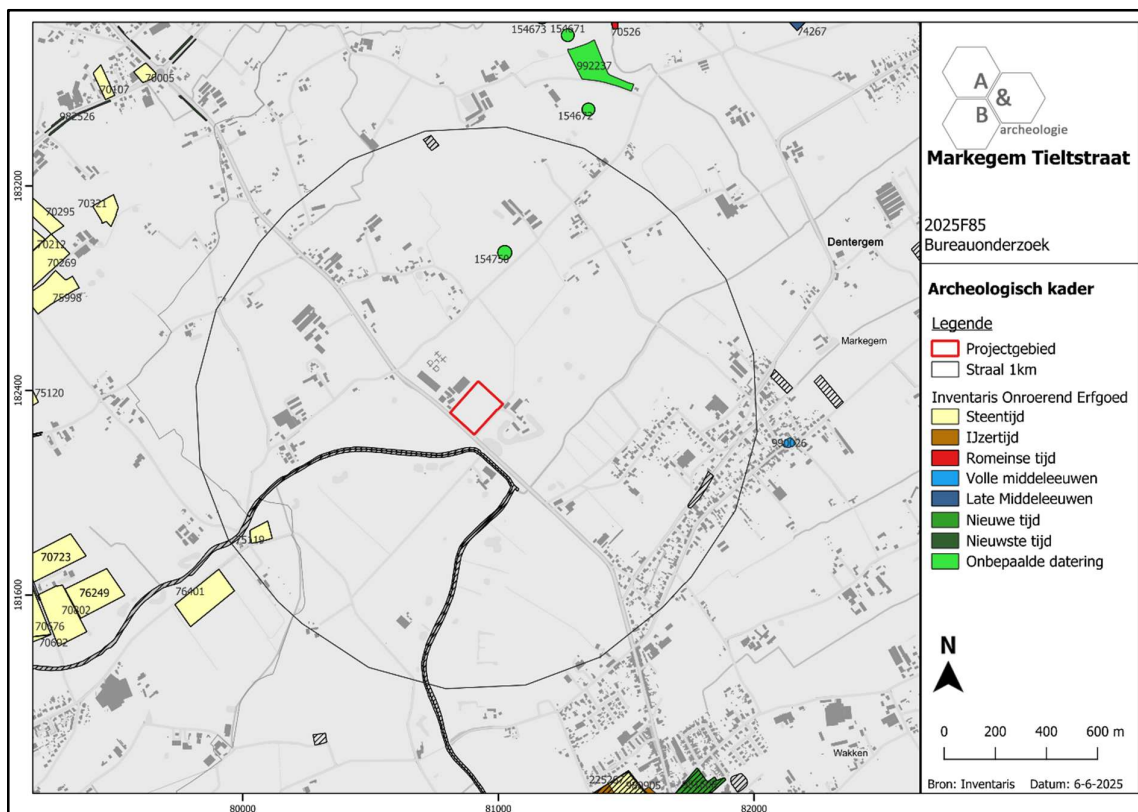
Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2012 (bron: geopunt.be).

Figuur 32 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

In de omgeving van het plangebied (cirkel met straal van 1km) vond nog geen enkel gravend archeologisch onderzoek plaats. De enige gekende locaties in de buurt betreffen een circulaire structuur, mogelijk een indicatie van een grafheuvel uit de metaaltijden, ontdekt via luchtfotografie op ca. 600m ten noorden van het plangebied (CAI Locatie 154750), en enkel sites op enige afstand ten zuidwesten van het plangebied, waar bij veldprospecties langsheen de Mandel enkele vondsten uit de steentijden zijn aangetroffen (bvb. CAI Locatie 75119). Opvallend is dat de belangrijke historische mottesite van het Goed Ter Hoyen, net ten oosten van het plangebied, niet is aangeduid als archeologische indicator, net als enkele andere van oorsprong middeleeuwse sites met walgracht in de nabije omgeving.

Figuur 33 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Het plangebied bevindt zich in een landelijke omgeving in het zuidwesten van Markegem, nabij de grens met Sint-Baafs-Vijve (hier gevormd door de Mandel). De kleine dorpskern van Markegem is ca. 1,2km ten oosten van het plangebied te situeren. De Tieltstraat is een zuidoost-noordwest georiënteerde verbindingsas tussen de kernen van Wakken en Tielt. Net ten oosten van het plangebied bevindt zich het Goed Ter Hoyen, een historische omwalde hoeve met losse bestanddelen met opperhof-neerhofstructuur, en de voormalige locatie van het kasteel van Markegem. De achtvormige site zou in oorsprong teruggaan op een Frankisch herenhoeve. Van alle middeleeuwse heerlijkheden in Markegem is het burggraafschap "Ter Hoyen" de belangrijkste. Het kasteel dat zich op de motte op het opperhof bevond wordt voor het eerst vermeld in 1377, maar de volledige bouwgeschiedenis van dit verdwenen gebouw is moeilijk te achterhalen. Op de afbeelding van dit kasteel van Sanderus uit 1641 is het kasteel reeds in verval; het terrein te situeren op de graslanden tussen de kasteelsite en de bijhorende molen. Deze Markegemmolen, Bul- of Lauwersmolen was een houten korenwindmolen aan de oostzijde van de Tieltstraat, te situeren ter hoogte van de huidige bebouwing aan huisnummer 18, die hoorde bij de heerlijkheid "Ter Hoyen". Reeds in 1375 wordt op deze locatie melding gemaakt van een molen. Vanaf 1885 werd er met een stoommachine gemalen en in 1888 werd de windmolen afgebroken. Op de Ferrariskaart (ca. 1777) is het terrein als landbouwgrond ingekleurd, gelegen tussen de kasteelsite in het oosten en de molen in het westen. De (voorloper van de) huidige Tielstraat is reeds aanwezig. Deze straat wordt in de loop van de 20ste eeuw rechtgetrokken, de kans is niet onbestaande dat de oude loop net binnen het plangebied valt. Op de Ferrariskaart is vlakbij het plangebied nog een tweede omwalde site te zien, ten zuiden van het Goed Ter Hoyer aan de overzijde van de Tieltstraat en de Mandel. Dit Goed te Winckel wordt op latere kaarten aangeduid als de hoeve Patrijssegoed, maar de omwalling is op heden niet meer herkenbaar. Meer informatie over deze hoeve werd niet teruggevonden. Op alle 19de-20ste-eeuwse kaarten, en op alle luchtfoto's vanaf 1971, wordt het plangebied steeds als onbebouwde landbouwgrond aangeduid, die zowel als weide en als akker in gebruik was.

- Markegem is gelegen in het overgangsgebied van het zandlemige Plateau van Tielt (noordwesten) naar het valleigebied van de Leie (zuidoosten) met dalslierten van de Mandel - Oude Mandel (fossiele rivierlopen van de Leie). Het plangebied bevindt zich net op de westelijke rand van de vallei van de Oude Mandel en net ten noorden van de vallei van de Mandel, nabij het punt waar de Oude Mandel in de Mandel overgaat (ca. 250m naar het zuidoosten). Op het detail van het hoogtemodel is een geleidelijk oplopend maaiveld te zien, van zuidoost (ca. +11m TAW) naar noordwest (ca. +15m TAW). Bodemkundig kan een droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont verwacht worden in het hogere, noordwestelijke deel van het terrein, en een matig droge lemig zandbodem zonder profiel in het lagere zuidoostelijke deel.

- Op archeologisch vlak is de omgeving van het plangebied totaal ongekend. Er gebeurde tot op heden schijnbaar nog geen enkel gravend archeologisch onderzoek op het grondgebied van

Markegem. Niettegenstaande kan op basis van de landschappelijke en historische ligging van het terrein - op onverstoorde, oplopende en drogere gronden in de directe nabijheid van 2 belangrijke waterlopen, tussen een belangrijke vroegmiddeleeuwse site die later zal uitgroeien tot het kasteel van Markegem en een middeleeuwse molen, en langsheen een belangrijke verkeersas tussen Wakken en Tielt – aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend. Zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen zijn op dit moment niet uit te sluiten.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

De werken kaderen in de uitbreiding van het naastliggende landbouwbedrijf. In de noordwestelijke helft van het terrein worden 2 langwerpige stallen gebouwd, die dwars op de Tieltstraat worden georiënteerd. Aan de straatzijde wordt in de zuidwestelijke hoek van het terrein een verharde oprit gecreëerd, die leidt naar een verharde zone vooraan de nieuwe stallen. Vooraan en tussen beide stallen worden nutsvoorzieningen aangelegd. Voorafgaan de bouw van de stallen wordt het hellende terrein genivelleerd om een vlak vloerniveau te bekomen. Hiervoor zal vooral aan de hogere, noordwestelijke kant van het terrein grond weggegraven worden, ter hoogte van waar stal 1 zal komen, terwijl de uitgegraven grond zal gebruikt worden om de zone van stal 2 op te hogen. Langs de zuidoostelijke perceelsgrens wordt een lange, smalle wadi van in totaal 464m² (ca. 150m x ca. 3,3m) aangelegd, tot 40cm diep. De geplande werken zullen in quasi de volledige noordwestelijke helft van het terrein (zone van ca. 8015m²) een grote bodemimpact genereren (werfverkeer, nivelleren, aanleg verhardingen, funderingen en nutsvoorzieningen). De lijnvormige werken langs de zuidoostelijke grens voor aanleg van de wadi zijn eerder beperkt in breedte, oppervlakte en diepte.

Het terrein heeft een hoge archeologische verwachting, maar de aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet met zekerheid aangetoond worden op basis van enkel het bureauonderzoek. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog niks is gekend. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, nadat het terrein niet meer in gebruik is voor landbouwdoeleinden.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval is deze onderzoeksmethode noodzakelijk om uit te voeren. Op die manier kan het potentieel voor in situ steentijd artefactensites nagegaan worden en kan de bodemopbouw meer exact in kaart worden gebracht. Ook kan de eventuele graad van verstoring nagegaan worden. Het voorstel voor het landschappelijk bodemonderzoek, door middel van boringen, wordt in het programma van maatregelen verder uitgewerkt en verduidelijkt.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden. Wel dient tijdens het proefsleuvenonderzoek (zie verder) een metaaldetector ingezet worden ter controle van de aangelegde sleuven en de grondhopen.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden

worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode mogelijk van toepassing als blijkt dat er tijdens de landschappelijke boringen vastgesteld wordt dat er mogelijk steentijdsites aanwezig kunnen zijn. De te volgen strategie en methodiek hangt bijgevolg af van de landschappelijke boorresultaten.

- Proefputten in functie van steentijd artefactensites

Het doel van proefputten in functie van steentijd artefactensites is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

In dit geval is deze onderzoeksmethode mogelijk van toepassing als blijkt dat er tijdens de landschappelijke boringen vastgesteld wordt dat er mogelijk steentijdsites aanwezig kunnen zijn. De te volgen strategie en methodiek hangt bijgevolg af van de landschappelijke boorresultaten.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. Deze proefsleuven moeten aangelegd worden na het uitvoeren van de landschappelijke boringen (en na een eventueel archeologisch booronderzoek en/of steentijd proefputtenonderzoek). Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied bevindt zich in een landelijke omgeving in het zuidwesten van Markegem, nabij de grens met Sint-Baafs-Vijve (hier gevormd door de Mandel). De kleine dorpskern van Markegem is ca. 1,2km ten oosten van het plangebied te situeren. De Tieltstraat is een zuidoost-noordwest georiënteerde verbindingssas tussen de kernen van Wakken en Tielt. Net ten oosten van het plangebied bevindt zich het Goed Ter Hoyen, een historische omwalde hoeve met losse bestanddelen met opperhof-neerhofstructuur, en de voormalige locatie van het kasteel van Markegem. De achtvormige site zou in oorsprong teruggaan op een Frankisch herenhoeve. Van alle middeleeuwse heerlijkheden in Markegem is het burggraafschap "Ter Hoyen" de belangrijkste. Het kasteel dat zich op de motte op het opperhof bevond wordt voor het eerst vermeld in 1377, maar de

volledige bouwgeschiedenis van dit verdwenen gebouw is moeilijk te achterhalen. Op de afbeelding van dit kasteel van Sanderus uit 1641 is het kasteel reeds in verval; het terrein te situeren op de graslanden tussen de kasteelsite en de bijhorende molen. Deze Markegemmolen, Bul- of Lauwersmolen was een houten korenwindmolen aan de oostzijde van de Tieltstraat, te situeren ter hoogte van de huidige bebouwing aan huisnummer 18, die hoorde bij de heerlijkheid "Ter Hoyen". Reeds in 1375 wordt op deze locatie melding gemaakt van een molen. Vanaf 1885 werd er met een stoommachine gemalen en in 1888 werd de windmolen afgebroken. Op de Ferrariskaart (ca. 1777) is het terrein als landbouwgrond ingekleurd, gelegen tussen de kasteelsite in het oosten en de molen in het westen. De (voorloper van de) huidige Tielstraat is reeds aanwezig. Deze straat wordt in de loop van de 20ste eeuw rechtgetrokken, de kans is niet onbestaande dat de oude loop net binnen het plangebied valt. Op de Ferrariskaart is vlakbij het plangebied nog een tweede omwalde site te zien, ten zuiden van het Goed Ter Hoye aan de overzijde van de Tieltstraat en de Mandel. Dit Goed te Winckel wordt op latere kaarten aangeduid als de hoeve Patrijssegoed, maar de omwalling is op heden niet meer herkenbaar. Meer informatie over deze hoeve werd niet teruggevonden. Op alle 19de-20ste-eeuwse kaarten, en op alle luchtfoto's vanaf 1971, wordt het plangebied steeds als onbebouwde landbouwgrond aangeduid, die zowel als weide en als akker in gebruik was. Er gebeurde nog geen archeologisch onderzoek op het terrein.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Neen.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Deze vraag kan op basis van enkel het bureauonderzoek niet beantwoord worden.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De werken kaderen in de uitbreiding van het naastliggende landbouwbedrijf. In de noordwestelijke helft van het terrein worden 2 langwerpige stallen gebouwd, die dwars op de Tieltstraat worden georiënteerd. Aan de straatzijde wordt in de zuidwestelijke hoek van het terrein een verharde oprit gecreëerd, die leidt naar een verharde zone vooraan de nieuwe stallen. Vooraan en tussen beide stallen worden nutsvoorzieningen aangelegd. Voorafgaan de bouw van de stallen wordt het hellende terrein genivelleerd om een vlak vloerniveau te bekomen. Hiervoor zal vooral aan de hogere, noordwestelijke kant van het terrein grond weggegraven worden, ter hoogte van waar stal 1 zal komen, terwijl de uitgegraven grond zal gebruikt worden om de zone van stal 2 op te hogen. Langs de zuidoostelijke perceelsgrens wordt een lange, smalle wadi van in totaal 464m² (ca. 150m x ca. 3,3m) aangelegd, tot 40cm diep. De geplande werken zullen in quasi de volledige noordwestelijke helft van het terrein (zone van ca. 8015m²) een grote bodemimpact genereren (werfverkeer, nivelleren, aanleg verhardingen, funderingen en nutsvoorzieningen). De lijnvormige werken langs de zuidoostelijke grens voor aanleg van de wadi zijn eerder beperkt in breedte, oppervlakte en diepte.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet met 100% zekerheid vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. De kans op het aantreffen van een archeologische site is echter niet onbestaande.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

In eerste instantie dient een landschappelijk booronderzoek te gebeuren, waarbij verspreid over het terrein een aantal boringen worden uitgevoerd. Indien blijkt dat bij dit onderzoek archeologische niveaus met potentieel voor steentijdsites bewaard zijn op een deel of over het volledige terrein, dient een verder verkennend archeologisch booronderzoek te gebeuren. Deze onderzoeksvorm valt onder een vooronderzoek met ingreep in de bodem. Dit onderzoek bestaat uit een boorpuntenraster, waarbij de parallelle raaien 10m uit elkaar staan en de boorpunten op de boorraai 12m uit elkaar. De keuze van het boorgrid is gebaseerd op basis van de resultaten van het landschappelijk booronderzoek. Het opgeboorde residu dient uitgezeefd te worden en gecontroleerd op de aanwezigheid van silexartefacten. Op de locatie waar er *in situ* steentijdartefacten vastgesteld werden, dient ofwel een verder vooronderzoek gericht op steentijd te gebeuren om de site beter te kunnen afbakenen (door middel van waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten in functie van steentijd artefactensites), ofwel kan er direct worden overgegaan naar een opgraving indien er voldoende gegevens voorhanden zijn voor het opmaken van een programma van maatregelen hiervoor.

De tweede fase bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. Deze fase kan volgen na het landschappelijk booronderzoek, indien de resultaten hiervan negatief zijn (= geen potentieel voor steentijd). Indien er bij de landschappelijke boringen wordt vastgesteld dat het archeologisch niveau is verstoord op bepaalde delen van het plangebied, dan kan de zone waar proefsleuven dienen aangelegd te worden beperkt worden. Het sleuvenonderzoek bestaat uit het aanleggen van parallelle sleuven. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel voor sites met grondsporen in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen te Markegem Tieltstraat (deelgemeente van Dentergem, provincie West-Vlaanderen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken bodemingrepen meer dan 5000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is in totaal ca. 21 147m² groot en betreft een rechthoekig perceel landbouwgrond dat in het zuidwesten aan de Tieltstraat grenst. Er zijn geen gebouwen aanwezig op het terrein. Ten noordwesten is een landbouwbedrijf gelegen, ten zuidoosten een voormalige middeleeuwse kasteelsite.

Het plangebied bevindt zich in een landelijke omgeving in het zuidwesten van Markegem, nabij de grens met Sint-Baafs-Vijve (hier gevormd door de Mandel). De kleine dorpskern van Markegem is ca. 1,2km ten oosten van het plangebied te situeren. De Tieltstraat is een zuidoost-noordwest georiënteerde verbindingssas tussen de kernen van Wakken en Tielt. Net ten oosten van het plangebied bevindt zich het Goed Ter Hoyen, een historische omwalde hoeve met losse bestanddelen met opperhof-neerhofstructuur, en de voormalige locatie van het kasteel van Markegem. De achtvormige site zou in oorsprong teruggaan op een Frankisch herenhoeve. Van alle middeleeuwse heerlijkheden in Markegem is het burggraafschap "Ter Hoyen" de belangrijkste. Het kasteel dat zich op de motte op het opperhof bevond wordt voor het eerst vermeld in 1377, maar de volledige bouwgeschiedenis van dit verdwenen gebouw is moeilijk te achterhalen. Op de afbeelding van dit kasteel van Sanderus uit 1641 is het kasteel reeds in verval; het terrein te situeren op de graslanden tussen de kasteelsite en de bijhorende molen. Deze Markegemmolen, Bul- of Lauwersmolen was een houten korenwindmolen aan de oostzijde van de Tieltstraat, te situeren ter hoogte van de huidige bebouwing aan huisnummer 18, die hoorde bij de heerlijkheid "Ter Hoyen". Reeds in 1375 wordt op deze locatie melding gemaakt van een molen. Vanaf 1885 werd er met een stoommachine gemalen en in 1888 werd de windmolen afgebroken. Op de Ferrariskaart (ca. 1777) is het terrein als landbouwgrond ingekleurd, gelegen tussen de kasteelsite in het oosten en de molen in het westen. De (voorloper van de) huidige Tielstraat is reeds aanwezig. Deze straat wordt in de loop van de 20ste eeuw rechtgetrokken, de kans is niet onbestaande dat de oude loop net binnen het plangebied valt. Op de Ferrariskaart is vlakbij het plangebied nog een tweede omwalde site te zien, ten zuiden van het Goed Ter Hoye aan de overzijde van de Tieltstraat en de Mandel. Dit Goed te Winckel wordt op latere kaarten aangeduid als de hoeve Patrijssegoed, maar de omwalling is op heden niet meer herkenbaar. Meer informatie over deze hoeve werd niet teruggevonden. Op alle 19de-20ste-eeuwse kaarten, en op alle luchtfoto's vanaf 1971, wordt het plangebied steeds als onbebouwde landbouwgrond aangeduid, die zowel als weide en als akker in gebruik was.

Markegem is gelegen in het overgangsgebied van het zandlemige Plateau van Tielt (noordwesten) naar het valleigebied van de Leie (zuidoosten) met dalsterten van de Mandel - Oude Mandel (fossiele rivierlopen van de Leie). Het plangebied bevindt zich net op de westelijke rand van de vallei van de Oude Mandel en net ten noorden van de vallei van de Mandel, nabij het punt waar de Oude Mandel

in de Mandel overgaat (ca. 250m naar het zuidoosten). Op het detail van het hoogtemodel is een geleidelijk oplopend maaiveld te zien, van zuidoost (ca. +11m TAW) naar noordwest (ca. +15m TAW). Bodemkundig kan een droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont verwacht worden in het hogere, noordwestelijke deel van het terrein, en een matig droge lemig zandbodem zonder profiel in het lagere zuidoostelijke deel.

Op archeologisch vlak is de omgeving van het plangebied totaal ongekend. Er gebeurde tot op heden schijnbaar nog geen enkel gravend archeologisch onderzoek op het grondgebied van Markegem. Niettegenstaande kan op basis van de landschappelijke en historische ligging van het terrein - op onverstoorde, oplopende en drogere gronden in de directe nabijheid van 2 belangrijke waterlopen, tussen een belangrijke vroegmiddeleeuwse site die later zal uitgroeien tot het kasteel van Markegem en een middeleeuwse molen, en langsheen een belangrijke verkeersas tussen Wakken en Tielt – aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend. Zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen zijn op dit moment niet uit te sluiten.

De werken kaderen in de uitbreiding van het naastliggende landbouwbedrijf. In de noordwestelijke helft van het terrein worden 2 langwerpige stallen gebouwd, die dwars op de Tieltstraat worden georiënteerd. Aan de straatzijde wordt in de zuidwestelijke hoek van het terrein een verharde oprit gecreëerd, die leidt naar een verharde zone vooraan de nieuwe stallen. Vooraan en tussen beide stallen worden nutsvoorzieningen aangelegd. Voorafgaan de bouw van de stallen wordt het hellende terrein genivelleerd om een vlak vloerniveau te bekomen. Hiervoor zal vooral aan de hogere, noordwestelijke kant van het terrein grond weggegraven worden, ter hoogte van waar stal 1 zal komen, terwijl de uitgegraven grond zal gebruikt worden om de zone van stal 2 op te hogen. Langs de zuidoostelijke perceelsgrens wordt een lange, smalle wadi van in totaal 464m² (ca. 150m x ca. 3,3m) aangelegd, tot 40cm diep. De geplande werken zullen in quasi de volledige noordwestelijke helft van het terrein (zone van ca. 8015m²) een grote bodemimpact genereren (werfverkeer, nivelleren, aanleg verhardingen, funderingen en nutsvoorzieningen). De lijnvormige werken langs de zuidoostelijke grens voor aanleg van de wadi zijn eerder beperkt in breedte, oppervlakte en diepte.

Het terrein heeft een hoge archeologische verwachting, maar de aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet met zekerheid aangetoond worden op basis van enkel het bureauonderzoek. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog niks is gekend. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, nadat het terrein niet meer in gebruik is voor landbouwdoeleinden.

Het verder vooronderzoek bestaat uit enerzijds een landschappelijk booronderzoek (eventueel gevolgd door een archeologisch booronderzoek en/of een proefputtenonderzoek gericht op steentijd), anderzijds een proefsleuvenonderzoek. Het proefsleuvenonderzoek dient niet/beperkt uitgevoerd te worden indien er bij de landschappelijke boringen een verstoring van het archeologisch niveau worden vastgesteld op (delen van) het terrein. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- <https://inventaris.onroerendergoed.be>
- <https://cai.onroerendergoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://www.google.com/maps/>
- <https://lib.ugent.be/viewer/archive.ugent.be>
- <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=3574>

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2024 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Zicht vanuit het zuidoosten op het plangebied (bron: https://www.google.com/maps/).....	8
Figuur 3 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).	9
Figuur 4 Ontwerpplan, het noorden ligt linksboven (bron: initiatiefnemer).	10
Figuur 5 Dwarsdoorsnedes van de geplande werken met aanduiding van het bestaande (groen) en nieuwe (zwart) maaiveld (bron: initiatiefnemer).	11
Figuur 6 Langsdoorsnedes van stallen 1 (bovenaan) en 2 (midden en onderaan) met aanduiding van het bestaande (groen) en nieuwe (zwart) maaiveld (bron: initiatiefnemer).	11
Figuur 7 Riolerings- en funderingsplan (bron: initiatiefnemer).	12
Figuur 8 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	13
Figuur 9 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	14
Figuur 10 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).	14
Figuur 11 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	15
Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	16
Figuur 13 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	16
Figuur 14 Zicht op de Potentiële bodemerrosiekaart (bron: geopunt.be).....	17
Figuur 15 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).....	18
Figuur 16 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	19
Figuur 17 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	19
Figuur 18 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	20
Figuur 19 Het Goed Ter Hoyen, of Kasteel van Markegem, zoals afgebeeld in Flandria Illustrata, 1641, door Sanderus (bron: https://lib.ugent.be/viewer/archive.ugent.be).	25
Figuur 20 Detail uit de afbeelding van het Goed Ter Hoyen in Flandria Illustrata, 1641, door Sanderus, met benaderende situering van het plangebied binnen de rode afbakening (bron: https://lib.ugent.be/viewer/archive.ugent.be).	26
Figuur 21 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....	27
Figuur 22 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	28
Figuur 23 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).....	28
Figuur 24 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).....	29
Figuur 25 Uitsnede uit de topografische kaart van 1862 (bron: cartesius.be en NGI).	29
Figuur 26 Uitsnede uit de topografische kaart van 1884 (bron: cartesius.be en NGI).	30
Figuur 27 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910-1939 (bron: cartesius.be en NGI).	30
Figuur 28 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	31
Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).	31
Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).	32
Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2012 (bron: geopunt.be).....	32
Figuur 32 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).....	33
Figuur 33 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	34